

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

ERGENLERDE ARKADAŞLIK İLİŞKİSİ İLE MİZAH DUYGUSU ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Fatma KAHRAMAN
058192101

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ayşe B. AKSOY

Ankara, 2008

JÜRİ ONAYI

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Fatma KAHRAMAN'a ait "Ergenlerde Arkadaşlık İlişkisi İle Mizah Duygusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı tezi jürimiz tarafından Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

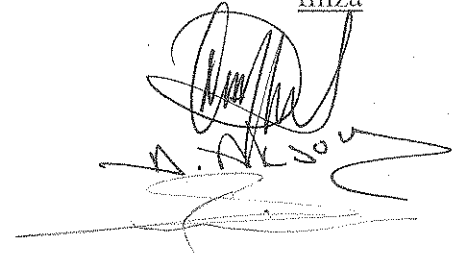
Adı-Soyadı

Başkan : Prof. Dr. Neriman ARAL

Üye : Doç. Dr. Ayşe B. AKSOY

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ayşe Dilek ÖĞRETİR

İmza

ÖNSÖZ

Bu çalışma süresince bilgi, yönlendirme ve fedakarlığını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Ayşe B. AKSOY'a, ölçeklerdeki sorulara içtenlikle cevap verip zaman ayıran tüm öğrencilere teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim süresinde bana maddi ve manevi desteği bulunan aileme özellikle babam Necip KAHRAMAN'a teşekkür etmek istiyorum.

Araştırmam boyunca bana gerekli izinleri veren ve sabır gösteren okul müdürüme, tez araştırmam boyunca beni destekleyen, ümitsizliğe kapıldığımda beni yüreklendiren öğretmen arkadaşlarım Ferda ÖZCAN, Seray ALTINÖZ ve Ferah Nur YAVUZ'a teşekkür ederim.

Fatma KAHRAMAN

ÖZET

ERGENLERDE ARKADAŞLIK İLİŞKİSİ İLE MİZAH DUYGUSU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Kahraman, Fatma

Yüksek Lisans, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayşe B. AKSOY

Eylül-2008

Ergenlerde arkadaşlık ilişkileri ile mizah duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi.

Bu araştırma, 14 yaş ergenlerin arkadaşlık ilişkisi ile mizah duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, Bolu il sınırları içerisinde il merkezi, ilçe ve köyde ilköğretim sekizinci sınıfta okuyan 14 yaş grubundaki 351 ergen oluşturmaktadır.

Çalışmada, ergenlerin arkadaşlık ilişkisini ölçmek amacıyla Kaner (2002) tarafından geliştirilen “Arkadaşlık İlişkisi Ölçeği”, mizah duygusunu ölçmek amacıyla Oral (2004) tarafından geliştirilen “Ergenlerde Mizah Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçeklere ek olarak, ergenlerin demografik bilgilerini elde edebilmek için araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan ergenlerin arkadaşlık ilişkisi ile mizah duygusu arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ergenlerin cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası ve yerleşim birimi değişkenlerine göre arkadaşlık ilişkisinde anlamlı bir farklılık gözlenmemiş, aynı zamanda cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası ve yerleşim birimine göre mizah duygusunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Bununla birlikte, yerleşim birimine göre arkadaşlık ilişkisi ve mizah duygusu arasındaki ilişki incelendiğinde ilde ve ilçede yaşayan ergenlerde mizah duygusu ile arkadaşlık ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki görülmüştür. Köyde yaşayan ergenlerde ise mizah duygusu ile arkadaşlık ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir.

Arkadaşlık ilişkisinin sadakat, bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma alt ölçekleri ile mizah duygusu arasında anlamlı bir ilişki gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, mizah duygusu, arkadaşlık ilişkisi.

ABSTRACT

Investigating the relationship between friendship and sense of humor in adolescence.

The goal of the study is to investigate the relationship between friendship and sense of humor in 14 year – old adolescents.

This study includes 351, 14 year old adolescents in the 8th grade and living in Bolu, -in city center- in towns and in villages.

In the study, “ The Friendship Relation Scale” , developed by Kaner (2002), was used to measure friendship relation and “ The Humor in Adolescents Scale “ , developed by Oral (2004) was used to measure sense of humor. In addition to these scales, “ Personal Info Form” , developed by the researcher , was used to obtain the population information of the adolescents.

A positive relationship between sense of humor and friend relationship was found in participants. An obvious difference wasn't found in friendship relation according to sex , sibling number, birth order and hometown also a meaningful difference wasn't found in humor according to sex, sibling number, birth order and hometown.

In addition to, when the relationship between friendship and sense of humor was investigated according to location , a meaningful relation between and friendship and humor in the adolescents living in towns or in city center was found. On the other hand, a meaningful relation between friendship and humor wasn't found in peasants.

An obvious relationship was discovered between sense of humor and the underlying parts of friendship like, reliance , loyalty, dependence, being identical.

Key Words: Adolescents, sense of humor , friendship relation

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Ergenlikte Sosyalleşme	4
1.2. Arkadaşlık Kavramı	6
1.2.1. Ergenlerde Arkadaşlık İlişkisi	7
1.2.2. Ergenlik Boyunca Akran Gruplarındaki Değişmeler	9
1.2.3. Grubun Ergen Üzerindeki Etkileri	11
1.2.4. Arkadaşlık ve Düzenlemeler Arasında Önerilen Bağlantılar: Sullivan Teorisi	12
1.3. Mizah Duygusu	15
1.3.1. Mizahın Gelişimi	17
1.3.2. Mizah Kuramları	21
1.3.2.1. Üstünlük Kuramı	22
1.3.2.2. Uyuşmazlık Kuramı	23
1.3.2.3. Psikoanalitik Kuram	24
1.4. Arkadaşlık İlişkisi ile Mizah Duygusu Arasındaki İlişki	25
1.5. Konu İle İlgili Araştırmalar	27
1.5.1. Arkadaşlık İlişkisiyle İlgili Yapılan Araştırmalar	27
1.5.2. Mizah Duygusuyla İlgili Yapılan Araştırmalar	33
2. AMAÇ VE ÖNEM	39
2.1. Amaç	39
2.2. Temel Problem	39
2.2.1. Alt Problemler	40

2.3. Önem	41
2.4. Sayıtlılar	41
2.5. Sınırlılıklar	42
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE ARAÇLARI	43
3.1. Araştırmanın Evreni	43
3.2. Araştırmanın Örnekleme	43
3.3. Verilerin Toplama Araçları	44
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu	45
3.3.2.Ergenlerde Mizah Ölçeği	45
3.3.3. Arkadaşlık İlişkileri Ölçeği	46
3.4. Verilerin Toplanması	47
3.5. Verilerin Analizi	48
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	49
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	71
Sonuç	71
Öneriler	74
KAYNAKÇA	77

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo-1 Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı	50
Tablo-2 Ergenlerin Arkadaşlık İlişkisi ve Mizah Duygusu Arasındaki İlişkiye Göre Korelasyon Katsayı Sonuçları	51
Tablo-3 Ergenlerin Cinsiyete Göre Arkadaşlık İlişkisi Puanlarının t- Testi Sonuçları.....	53
Tablo-4 Ergenlerin Kardeş Sayısına Göre Arkadaşlık İlişkisi Puanlarının Kruskall-Wallis Testi Sonuçları	55
Tablo-5 Ergenlerin Doğum Sırasına Göre Arkadaşlık İlişkisi Puanlarının Kruskall-Wallis Testi Sonuçları	58
Tablo-6 Ergenlerin Yerleşim Birimi Değişkenine Göre Arkadaşlık İlişkisi Puanlarının Kruskall- Wallis Testi Sonuçları	60
Tablo-7 Ergenlerde Cinsiyete Göre Mizah Duygusu Puanlarının t- Testi Sonuçları.....	62
Tablo-8 Ergenlerin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Mizah Duygusu Puanlarının Kruskall- Wallis Testi Sonuçları	62
Tablo-9 Ergenlerin Doğum Sırası Değişkenine Göre Mizah Duygusu Puanlarının Kruskall- Wallis Testi Sonuçları	63
Tablo-10 Ergenlerin Yerleşim Birimi Değişkenine Göre Mizah Duygusu Puanlarının Kruskall- Wallis Testi Sonuçları	64
Tablo-11 Ergenlerin Yerleşim Birimlerine Göre Arkadaşlık İlişkisi Ölçeği ve Ergenlerde Mizah Ölçeği Korelasyon Katsayı Sonuçları	65

Tablo-12 Arkadaşlık İlişkisi Ölçeğinin Alt Ölçekleriyle Ergenlerde Mizah Ölçeğinin Korelasyon Katsayı Sonuçları.....	67
---	----

1. GİRİŞ

Ergenlik, bireylerin çocukluktan çıkıp yetişkinliğe adım atmasıyla başlar. Bu dönemde çocuklar bedensel, duygusal, zihinsel ve sosyal alanda gelişmeler gösterir. Bedensel açıdan vücudun bir çok organı gelişmekte ve olgunlaşmaktadır. Duygusal olarak çocukluk ve yetişkinlik arasında sıkışmakta, kimlik arayışına girmektedir. Zihinsel alanda somut işlem döneminden soyut işlem dönemine geçmektedir. Sosyal alanda da arkadaş grubu artmakta ve bu arkadaş grubundaki ilişkiler çeşitlenmektedir. Aile ilişkileri önemsenmemekte ve arkadaşlar ön plana çıkmaktadır.

Ergenlik dönemi yaşamın kritik dönemlerinden biridir. İnsan vücudunda fizyolojik olarak geri dönüşü olmayan değişimler meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra psikolojik olarak da birçok farklılaşma ve hassaslık oluşmaktadır. Ergenlik dönemini kritik kılan en önemli faktör belki de bu fizyolojik değişikliklerin ergen psikolojisinde yarattığı etkilerdir. Fiziksel görünüşün ön plana çıkmasıyla birlikte arkadaşlık ilişkileri, karşı cins, benlik algısı, hayata bakış açısı ve birçok faktör önem kazanmaktadır.

Ergenlik döneminde arkadaşlık çeşitli boyutlar kazanmaktadır. Bu dönemde ergenler yakın klikler, geniş gruplar ve bireysel dostluklar olmak üzere üç gruptan oluşan arkadaşlıklar kurmaktadır. Bu gruplar ergenin hayatında farklı öneme sahiptir. Bunların içinde en değerli olanı bireysel dostluklardır. Ergenler bu arkadaşları yakın dostlarını olarak tanımlar ve her konuda onlardan yardım beklemektedir. Daha önce ailesiyle vakit geçiren ergen artık arkadaşlarıyla daha çok vakit geçirmekte ve arkadaşlık kavramı kavram olmaktan çıkıp anlam kazanmaktadır. Bu dönemde arkadaşlık çocukluğa oranla farklılaşma geçirmektedir. Ergen arkadaşlığa bağlılık, sadakat, dürüstlük, sevgi, sırdaşlık gibi anlamlar yüklemektedir.

Ergen için arkadaş grubuna girmek kolay değildir. Yakın klikler sıkı bir dostluk kurdukları için dışarıdan bir arkadaşın bu gruba katılması çok zordur. Ergen arkadaşları arasında popüler olma ya da arkadaşını kaybetmeme adına farklı yollar denemekte tam bu sırada da mizah ortaya çıkmaktadır. Mizah ergenin gruba katılması açısından önemli bir araçtır. Yapılan araştırmalar ergenlerin arkadaş grubuna girerken mizahın önemini vurgulamıştır. Ergenler kendi aralarında cinsel konuları ve çok doğru karşılanmayan konuları rahatça konuşmaktadır.

Çocukluk döneminde arkadaşının neye güldüğünü bilmeden onun gülüşüne gülen çocuk bu dönemde arkadaşını güldürmeye bunu başarmak için de anlamı olmayan espiriler üretmeye başlamaktadır. Hayalperest ergen, kendince yaptığı espiriler ile arkadaş grupları oluşturmaya çalışmaktadır. Zamanla arkadaş çevresi arttıkça da kendi aralarında gruplar, çeteler oluşmaktadır. Bir yere ait olma hissi bu gruplara sıkı sıkıya bağlı kalma duygusunu oluşturduktan sonra da kimlik bunalımı şekillenmeye, ergen kendini değerli görmeye ve mizah duygusu arkadaşlık ilişkileri ile bütünleşmeye başlamaktadır.

Mizah, insanların toplu olarak yaşayışlarından bu yana var olan bir olgudur. Her ne kadar mizah insanların toplu olarak yaşamalarıyla başlasa da, bunun temel unsuru, insanın konuşma, ağlama, uyuma gibi doğal bir özelliği olan gülme duygusudur. Diğer bir deyişle, insanın yapısında var olan gülme duygusu veya özelliği, psikolojik yapısı ve sosyal çevrenin alışılmışlığının dışında bir araya gelmesiyle ortaya çıkar (Aydın, 1993: 314).

Günümüzde mizah, geniş bir biçimde oldukça istedik hatta üstün bir kişilik özelliği olarak kabul edilmekte ve yüksek mizah duygusuna sahip bireylerin olumlu bir takım kişilik özelliklerine de sahip oldukları düşünülmektedir. Bu konuda özellikle son yıllarda yapılan çalışmalar mizahın, olumlu kişilik özellikleri ve uyumlu başa çıkma becerileri ile ilişkileri, stres ve kaygı azaltıcı etkileri ve kişiler arası ilişkileri geliştirici yönleri üzerine odaklanmaktadır (Akt.Yerlikaya, 2003:8).

Mizah konusuyla ilgilenen çeşitli disiplinlere mensup araştırmacılar, mizah duygusunun herkesçe kabul edilen bir tanımı vermenin zorluğuna işaret etmişlerdir. Yine de pek çok yazar mizah duygusuna sahip olmanın bir kişilik özelliği olduğu ve yalnızca insan türüne özgü bu öznel yaşantının kendisini bir şeyi eğlenceli bulma, gülümseme ve kahkahalarla gülme biçiminde gösterdiği fikrinde birleşmektedirler. Ayrıca yazarlar bir kişilik değişkeni olarak mizah duygusunun, mizah anlayışı ve mizahi tepkiler verme ya da mizah üretme boyutlarından oluştuğunu ileri sürmüşlerdir (Akt. Özenç, 1998; Aydın, 1993: 315).

James Marais'e (1998) göre mizah doğaçlamanın bir unsurudur (Akt. Özenç, 1998). Fidan (1997)'da mizahın insanın doğasının bir parçasından kaynaklandığını öne sürmüştür. Fidan, hayvanların bir kısmının da (kedi, köpek, maymun) güldüğünü fakat onların gülmesinin biyolojik açıdan alınan zevkin, hedonik dürtülerin bir fonksiyonu olduğunu oysa insanların traji-komik olaylara da güldüklerini belirterek aradaki farka dikkat çekmiştir (Fidan, 1997:57).

Cornette (1986), mizah duygusuna sahip olmanın faydalarını on üç maddede toplamıştır:

Mizah duygusuna sahip olma

- Dikkati çeker ve düşünceyi harekete geçirir.
- Yaratıcı yetenekleri ortaya çıkarır.
- Arkadaş edinmeye yardım eder.
- İletişimi kuvvetlendirir.
- Zor anları yatıştırır.
- Kültürler arası etkileşimi teşvik eder.
- Sağlığı güçlendirir.
- Olumlu tavırlar ve kendine olumlu bir bakış açısı getirir.
- Motivasyonu artırır ve enerjiyi kuvvetlendirir.
- Sorunların çözümlerine yardımcı olur.
- Öğrencilerin okuma miktarlarını ve kalitesini artırır.

- İstenen davranışları kuvvetlendirir.
- Eğlendirici değeri vardır (Akt. İncioğlu, 2003: 3).

Ergenlik çağı, insan gelişiminde psikolojik, biyolojik duygusal, bilişsel ve davranışsal açıdan büyük değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde aynı zamanda sosyal ilişkilerde ve ahlak gelişiminde de önemli değişiklikler ve gelişmeler yaşanır. Ergenlik dönemi büyüme, yetişkinliğe geçiş süreci olarak tanımlanabilir. Ergenlik döneminde, çevre ile ilişkiler, özellikle de akran ilişkileri çok önemlidir; çünkü bu ilişkiler sayesinde ergen, farklı fikirlerle bağlantı kurayı öğrenir, algılama yeteneğini geliştirir, yetişkin rolüne hazırlanır (Topuz, 1995:10).

Ergenlik çağının sarsıntıları kaybolduktan sonra konuşmak, içini dökmek gereksinimi genci yeni dostlarıyla birleşmeye iter. Bunlar çoğunlukla aynı gereksinimi duyan aynı yaştaki gençlerdir. Dostluk ilk önce iki kişi arasında başlar, sonra büyük gruplar oluşturacak şekilde biçimde büyür. Genç nerede bulunursa bulunsun, kendi başına ürkek ve kararsızdır. Topluluk halinde ise bütün grup hiç çekinmeden davranır ve etrafa meydan okur (Şemin, 1984:174).

1.1. Ergenlikte Sosyalleşme

Çocuğun doğumdan itibaren büyüdükçe bir çok sosyal ve psikolojik ihtiyaçları ortaya çıkar. Türünden olanlarla bir arada olma ihtiyacı veya dürtüsü en alt seviyeli canlılarda bile görülür. İnsanlar da diğer insanlarla bir arada yaşamak isterler ve çevreleri ile uyum içinde olma ihtiyacındadırlar.

Sosyal gelişme, kişinin içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilebilir biçimde davranmayı öğrenme sürecidir. Bebek kendinin merkez olduğu anlayıştan korkup, uyumlu bir yetişkin olmaya doğru bir gelişme gösterir. Toplumsallaşma bebeğin başka insanlara tepkiler vermesi ile başlar ve ömür boyu devam eder (Kulaksızoğlu, 2002: 82). Kuşkusuz sosyalleşmenin birincil derecede etkisi anne-babalardır (Temel ve Aksoy, 2001: 88). Çocukların bebeklik döneminde annesi veya onun yerini almış olan kişi ile oluşturduğu güvenli bağlılık duygusu, onun olumlu

benlik anlayışı geliştirmesini, çevreyi araştırıp değerlendirmesini ve kendini yeterli görmesini sağlar. Ergenlik döneminde ebeveyne bağıllık, üzerinde yeterince durulmuş bir konu değildir. Ancak mevcut veriler, ergenlikte ebeveyne bağımlı olmayıp, ancak bağıllık gösterme durumunun, gençlerin çevrelerini inceleme ve kimliklerini araştırma noktasında olumlu sonuçlar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Gençleri çevreleyen dünyanın incelenmesi, araştırılması noktasında ergenin ihtiyaç duyulduğunda ulaşabileceği ebeveynin olması ve bu inancı taşıması, çevreyi değerlendirmede daha verimli sonuçlar vermektedir (Aydın, 2005: 186).

Sosyokültürel ve çevresel değişim bedensel ve psikolojik farklılaşmanın bir sonucudur. Çocukluktan uzaklaşan genç birey arkadaşlarının, ilgi alanlarının, sportif aktivitelerinin, eğlence çeşitlerinin, alışkanlıklarının, kısacası sosyokültürel özelliklerinin önemli bir kısmının zamanla değiştiğini görecektir. Sosyal gelişme, kişinin içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilebilir biçimde davranmayı öğrenme sürecidir. Toplumsallaşma bebeğin başka insanlara tepkiler vermesi ile başlar ve ömür boyu devam eder (Abalı, 2004: 19; Kulaksızoğlu, 2002: 82).

Ergenlik dönemi evden kopma ve topluma açılma çağıdır. Genç çocukluk döneminden ergenlik dönemine doğru ilerlerken arkadaşlarıyla olan sosyal ilişkileri de gittikçe önem kazanmaktadır. Akranlarla birlikte olma, onlarla arkadaşlık etme ergenin kendisini tanıması, başkalarının kendisini nasıl algıladığını fark etmesi ve akranları arasında göreceli olarak kendi konumunu algılaması açısından, ergenin sosyal gelişimine önemli katkıları olur (Aydın, 2005: 198; Temel ve Aksoy, 2001: 101).

Ergenlik döneminde gençler ebeveynlerinden uzaklaşmaya ve akranlarıyla daha çok vakit geçirmeye başlarlar ve akran gruplarının ergen üzerindeki etkisi, ebeveynlerin etkisinin önüne geçer (Delikara, 2001:81).

Ergenlerin arkadaşları ile ilişkileri, anne- babaları ile kuracağı ilişkilerden farklıdır. Anne-baba ile çocuk arasında ebeveyn otoritesine dayalı bir ilişki vardır.

Anne-baba yol gösteren, doğruları söyleyen ve karar verendir. Buna karşılık akranlarla beraberlik farklı bir ilişkiyi gerektirir. Bu daha eşitlikçi bir sosyal teması gerekli kılar. Akranlar eşit bilgiye ve yetkiye sahiptirler (Kulaksızoğlu, 2002:87). Öte yandan ergenlerin ebeveynleri ile olan ilişkileri eğitim ve meslek gibi gelecek merkezli alanlarda ve geçiş dönemlerinde önemini korurken, arkadaş ve akranlar gündelik olaylarda, modada, serbest zaman etkinliklerinde daha etkili görülmektedir. Ancak ergenlerin yaşama ilişkin önemli değerleri ebeveynlerinden aldığı, sosyal ilişkilerinde yaşadığı kişisel problemleri konusunda hem ebeveynlerine, hem de arkadaşlarına danıştığı belirtilmektedir. Bu bağlamda çok sayıda ergenin ailesini değil, akranlarının birlikteliğini tercih ettiği görülmüştür (Demir ve ark. 2005:84).

1.2. Arkadaşlık Kavramı

Arkadaşlık kavramı gelişiminin ilk aşamasında arkadaş birlikte oynanan kişi olarak tanımlanır. Güven arkadaşın becerileriyle tanımlanır. İkinci aşamada arkadaşlar kişinin istediği önemli davranışları yerine getiren kişiler olarak görülür. Arkadaşların benzer oyunlardan hoşlanmaları önemlidir. Yakın arkadaş benim hangi oyunları sevdiğimi bilen sevdiğimi bilen arkadaşdır. Bu aşamada güven arkadaşın kişiye karşı iyi niyeti olarak tanımlanır, arkadaşlar arası çatışma birisinin diğerine sorun yaratması olarak görülür ve sorun yaratanın davranışı geri almasıyla düzelir.

Üçüncü aşamada arkadaşlık belli durumlardaki karşılıklı yardımlaşma olarak görülür. Arkadaşlık insanların dostlara ve kendilerini seven kişilere gereksinimleri olduğu için gereklidir. Bu aşamada yakınlık ve paylaşım karşılıklıdır; güven, hem davranış hem de düşünceleri içerir, arkadaşın başkasını yeğlemesi kıskançlığa yol açar. Çatışmalar çift yönlü düşünülür, bu nedenle iki tarafın da kabul edebileceği bir çözümle giderilebilir. Ancak bu devrede arkadaşlık kavramı epey gelişmiş olmakla birlikte, arkadaşlığın geçici çatışmaların üstünde bir birliktelik olduğu kavramı henüz gelişmemiştir (Hortaçsu, 2003:186).

Dördüncü aşamada kişi arkadaşlığına dıştan bakabilir, arkadaşlık uzun sürede gelişen bir birliktelik olarak düşünülür. Yakınlık ve güven, özel sorunları paylaşma, arkadaşlığı sürdürme ve koruma çabaları olarak görülür. Çatışmalar önemli ve önemsiz olarak ikiye ayrılabilir ve çatışmaların arkadaşlığı güçlendirebileceği anlaşılır. Ancak güven duygusunu bozan çatışmalar arkadaşlığı sona erdirebilir (Hortaçsu, 2003:186).

Beşinci aşamada arkadaşların birbirlerinin özerk kişiler olarak gelişimine katkıda bulunacağı görüşü gelişir. Arkadaşlık bireysel kimlik gelişimi için önemlidir. Güven, hem destek sağlamak hem de gerektiğinde arkadaşını özgür bırakmak olarak görülür; bu bağlamda kıskançlık denetim altında tutulmaya çalışılır. İnsanların farklı yönlerde gelişmesinin arkadaşlığı sona erdireceği bilinci gelişmiştir (Hortaçsu, 2003:186-187).

1.2.1 Ergenlikte Arkadaşlık İlişkisi

Ergen davranışlarının odaklandığı temel alanlardan biri arkadaş ve akranlarıyla ilişkileridir (Demir ve ark. 2005: 83). Yedi yaşlarından sonra arkadaşlarının çocuk üzerindeki etkisi hissedilmeye başlanır.

Ergenlik, her gencin kimliğinin oluştuğu zorunlu bir dönemdir. Ergenlik dönemindeki gençler kimliklerini yeniden oluştururken; arkadaşlarından, ailelerinden ve okul ortamından etkilenmektedir. Bu kurumlar, ergenlerin toplumsallaşmasında büyük rol oynar (Delikara, 2001; 147).

Ergenlik döneminde, tavsiyede bulunma, birlikte olma, davranış modeli oluşturma, destek ve geribildirim sunma, kişisel özellik ve beceri konularında bilgi kaynağı olma bakımından akranlara büyük önem verilir. Öte yandan ergenlerin ebeveynleri olan ilişkileri eğitim ve meslek gibi gelecek merkezli alanlarda ve geçiş dönemlerinde önemini korurken, arkadaş ve akranlar gündelik olaylarda, modada, serbest zaman etkinliklerinde daha etkili görünmektedir. Ancak ergenlerin yaşama ilişkin önemli değerleri ebeveynlerinden aldığı, sosyal ilişkilerinde yaşadığı kişisel

problemleri konusunda hem ebeveynlerine hem de arkadaşlarına danıştığı belirtilmektedir. Bu bağlamda çok sayıda ergenin ailesini değil, akranlarının birlikteliğini tercih ettiği ifade edilmiştir (Demir ve ark. 2005: 84).

Ergenlik başlarında kızlar ve erkekler vücutlarındaki değişimleri tartışabilecekleri, duygusal durumlarını paylaşabilecekleri az sayıda arkada ihtiyaç duyarlar. Böylelikle kendilerini tanıyabilir ve başkalarının dünyalarını anlayabilirler. Buluş çağını izleyen yıllarda ergenin arkadaş çevresi genişler. Böylelikle insan ilişkileri ile ilgili deneyimleri oluşur. Sosyal gelişme için ergenin akranları ile beraber olmasına ihtiyacı vardır. Bu sırada annenin, babanın ve diğer yetişkinlerin dünya görüşleri reddedilir. İçinde bulunduğu arkadaş çevresinin değerleri ve dünya görüşü genç için önem kazanmaya başlar. Bazı durumlarda ergen akran grubuna kabul edilmek için veya arkadaşları tarafından onay görmek için onların hareketlerini, tutumlarını benimser görünür (Kulaksızoğlu, 2002:87).

Ergenlik döneminde kişiliğin olgunlaşması, yeni davranış kalıpları ve tutumların kazanılması, bunların gerektirdiği amaçların, inançların benimsenmesi, giyim, kuşam, süslenme, takma, takıştırma gibi her alanda belirli bir akımın ya da modanın izlenmesi, öncelikle arkadaşların ve arkadaş gruplarının etkisi altındadır. Arkadaşlık ilişkileri kişi ve toplum açısından çok önemli olduğu ergenlik döneminden sonra gelen yetişkinlik ve ondan sonraki çağlarda, içinde yaşanan ev ve iş çevresinin özelliklerine göre, bir yandan gençlik çağındaki kimi arkadaşlarla ilişki sürdürülürken, diğer taraftan yeni arkadaş ve arkadaş grupları oluşur. Arkadaşlıkta, ortak davranış kalıplarının ve tutumlarının benimsenmesi, paylaşılması bakımından değişik dereceler vardır. Bu nedenle de birbirinden farklı arkadaş grupları oluşmaktadır (Temel ve Aksoy, 2001: 102-103).

Yakın arkadaşlık hakkındaki teoriler arkadaşlığın ergenlik dönemindeki çocuklara bazı beceriler kazandırdığını göstermektedir. Örneğin; arkadaşlık, samimiyet, kendini değerli hissetmek, onaylamak vb. duygular kazandırmaktadır (Way ve ark. 2005:42).

Çocukların arkadaşlık ilişkileri incelendiği zaman çeşitli arkadaşlıklar kurdukları görülmüştür. Küçük çocuklar, kendiliğinden ve çok fazla çaba harcamadan arkadaşlık kurmakta ve oyun oynamaktadır. Daha büyük çocuklar, bu durumu daha karmaşık ve yavaş bir süreç olarak geçirmektedir. Arkadaşlık, insanların diğerlerinin ilgilerine, değerlerine, özelliklerine yakın bir bakış açısı yakaladıkça daha da derinleşmektedir. Arkadaşlık derinleştikçe, insanların birbirleri ile konuşabildiği, problemlerini anlatabildiği ve birbirlerini daha iyi anlayabildiği görülmüştür (Mussen ve ark. 1990: 433).

Orta çocukluk döneminde zaten var olan arkadaşlık, ergenliğin başlarında daha da önemli hale gelmektedir. İlk olarak, bireyin sadece akranlarının eşliğinde geçirdikleri süre artmaktadır. İkinci olarak, ergenlik boyunca akran grupları daha öncesine göre yetişkin gözetiminden uzak bir biçimde daha fazla gerçekleşmektedir. Üçüncü olarak, ergenlikte karşı cinsten akranlarla gittikçe artan bir şekilde daha fazla zaman geçirilmektedir. Arkadaşlık, çok özel hale geldiği zaman ve bir kez güven oluşturulduğunda kolayca kaybedilmemektedir. Son olarak, ergenlik süresince geniş arkadaş grubu olarak anılan akran toplulukları ortaya çıkmaya başlamaktadır. Bu dönüşümler, biyolojik, bilişsel ve toplumsal dönüşümler ile ergenliğe ilişkin tanımsal değişikliklerle bağlantılıdır (Steinberg, 2007: 196, Berger, 2005: 401).

1.2.2. Ergenlik Boyunca Akran Gruplarındaki Değişimler

Ergenin arkadaş ilişkileri üç kategoriye ayrılmaktadır. Birincisi geniş kalabalıklar, ikincisi daha küçük yakın klikler, üçüncüsü çetelerdir (Demir ve ark. 2005: 84, Gender ve Gardiner, 2007: 489). Klikler genellikle aynı cinsten ve aynı yaşta 2 ile 12 kişiden –ortalama 5 ya da 6 kişiden- oluşan küçük gruplardır (Steinberg, 2007: 196). Ergenlerin yaklaşık yüzde 70-80'inin kliklere mensup olduğu tahmin edilmektedir. Klikler dostluk, güvenlik, becerilerini sınıma olasılığı sağlar (Gender ve Gardiner, 2007: 489). Klikler ortak etkinliklerle (Örneğin “drama” grubu gibi, bir grup öğrencinin düzenli olarak birlikte çalıştığı gruplar) ya da basitçe arkadaşlıkla (Örneğin, her gün birlikte öğle yemeği yiyen bir grup kız ya da bir birini

uzun zamandır tanıyan bir grup oğlan) tanımlanabilir. Temeli ne olursa olsun kliğin önemi, ergenlerin birbirleriyle etkileşimde buldukları temel toplumsal ortamlar sağlamasıdır. Klik, ergenlerin takılabileceği, birbirleriyle konuşabileceği ve yakın arkadaşlıklar oluşturabileceği bir sosyal ortamdır. Bazı klikler, diğerlerine göre dışarıdan gelenlere daha açıktır (yani üyeler daha az “klikçi”dir), ancak neredeyse bütün klikler, üyelerinin birbirlerini iyi tanıyacakları ve kliğin dışında kalan insanlardan daha fazla takdir edecekleri kadar küçüktür (Steinberg, 2007: 197).

Geniş arkadaş grupları, “ birbirlerini arkadaş olarak kabul etmeseler ya da birbirleriyle çok zaman geçirmeseler bile, akranları arasında benzer imgeyi ya da ünü paylaşan ya da ırk ya da mahalle gibi bir ortak noktaları olan ergenlerin bir araya gelmesine dayanır”. Kliklere karşıt olarak, geniş arkadaş grupları, ergenlerin yakın etkileşimlerinin ya da arkadaşlıklarının gerçekleştiği ortamlar değildirler, bunun yerine şu üç genel amaca hizmet ederler: ergenleri (kendileri ve başkaları için), okulun toplumsal yapısı içine yerleştirmek, ergenleri bazı akranlarıyla ilişkiler kurmak için yönlendirmek ve diğerlerinden uzak tutmak ve belirli yaşam tarzlarını ödüllendirecek ve diğerlerinin değerini azaltacak ortamlar sağlamak. Geniş arkadaş grupları basitçe kliklerin bir yığını değildirler; bu iki farklı yapı birbirinden tamamen farklı amaçlara hizmet ederler. Klik, etkinliğe ve arkadaşlığa dayandığı için, ergenlerin sosyal becerileri –nasıl iyi arkadaş olunur, insanlarla etkili bir biçimde nasıl iletişim kurulur, nasıl lider olunur, bir kişinin eşliğinden nasıl zevk alınır ve hatta artık doyurucu olmayan bir arkadaşlık nasıl sona erdirilir –öğrenecekleri önemli bir ortamdır, bunlar ve başka toplumsal beceriler ergenlikte olduğu kadar yetişkinlikte de önemlidir. Tersine geniş arkadaş grupları üne ve kalıp yargıya dayalı oldukları ve etkileşim önemli olmadığı için, ergenlerin kimlik duygularına ve kendilik kavramlarına, o anki toplumsal gelişimlerine olduğundan –iyi ya da kötü yönde– büyük olasılıkla daha çok katkıda bulunurlar (Steinberg, 2007: 197-198).

Üçüncü tür çete’dir; çete daha çok geniş kent alanlarında bulunur ve çoğunlukla etnik azınlıkların ve alt sosyo-ekonomik düzeylerden gelen bireylerden

oluşur. Düzenli liderleri, kuralları ve istenmeyen davranışlara karşı cezaları olmasıyla klikten ve geniş gruplardan farklılaşır (Gender ve Gardiner, 2007: 489).

Ergenlik döneminde tek cinsiyetli arkadaş grupları derece derece karşı cinsten grupların etkilerine girerler ve geniş bir ergen kalabalığı oluşur. Ancak daha sonraki aşamada heteroseksüel arkadaş grupları oluşmaya başlar. Böylelikle gevşek örüntülü ergen çiftler grubu oluşur. Bu gruplarda aynı cinslerden oluşan dostluklar da kurulabilir ve çok daha yakın, daha yoğun, açık ilişkiler yaşanabilir. Bu tür dostluklar ergene kendinin ve başkalarının duygularını öğrenmesine katkıda bulunur. Ancak bu dönemde yaşanan arkadaşlıklar daha önceden oluşan psikolojik yaraları tedavi edici de olabilir, zararlı da olabilir, genci pişmanlık duyacağı davranışlara da itebilir (Demir ve ark. 2005: 84).

1.2.3. Grubun Ergen Üzerindeki Etkileri

İnsanlar aile, akrabalar, yakın arkadaş grupları, sınıflar, iş arkadaşları, oyun ve sportif amaçla bir araya gelenler veya durakta otobüs bekleyen insanlar vb. çok farklı amaçlarla bir araya gelir ve grup oluştururlar.

İnsanlar bir araya gelişlerindeki amaçlar, bir arada kalış süreleri, grup üyelerinin birbirlerini tanıma dereceleri gibi nitelikler bakımından farklılık gösterirler.

Grupları bu amaçla üçe ayırarak incelemek mümkündür.

1. Birincil Gruplar: Grup içi ilişkileri çok kuvvetli, bir arada kalış süreleri uzun, aile veya çok yakın arkadaşlardan oluşan gruplar.
2. İkincil Gruplar: Belirli bir nedenle bir araya gelmiş, bu neden kalktığında üyelerin ayrılacağı gruplardır. Okullardaki, işyerlerindeki, sportif amaçla bir araya gelen takımlardaki gruplar.

3. Üçüncül Gruplar: Geçici olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu gruplardır. İş için veya seyahatte bir arada olan gruplar gibi (Kulaksızoğlu, 2002: 89).

Her üç grup türünde de “grubu bir arada tutan güç” farklı derecededir. İşte bu “grubu bir arada tutan güç” veya bütün olmayı, bir olmayı sağlayan güç belirli durumlarda ve belirli nedenlerle artar, güçlenir. Grubun bütünlüğünü arttıran nedenler şunlardır: grubun bir arada geçirdiği zaman arttıkça grup bütünlüğü artar. Bu üyelerin birbirlerini tanımalarını kolaylaştırır. Tanımak, arkadaşlık ilişkilerini doğurur. Arkadaşlık ilişkisi arttıkça bütünlük-beraberlik duygusu pekişir. Gruptakilerin yardımlaşmaları, işbirliğine dayalı çalışmaları da grupta bütünlüğü pekiştirir (Kulaksızoğlu, 2002: 89).

1.2. 4. Arkadaşlık ve Düzenlemeler Arasında Önerilen Bağlantılar: Sullivan’ın Teorisi

Sullivan (1985) tarafından önerilen ilk büyük teori ; çocukların akranlarıyla olan deneyimlerinin neden kendi düzenlerine bağlı olduğudur.

Sullivan insanın doğumundan itibaren kendi kişiliğinin diğerleriyle olan ilişkileriyle şekillendiğini söylemektedir. Buna aile , arkadaşlar , okul otoritesi de dahil edilebilir. Sullivan’a göre, sosyal ihtiyaçlar eskilerini bastırmayıp yalnızca onlara eklenmektedir. İki yaşına kadar esas ihtiyaçları aile bütünüyle karşılamaktadır. İki yaşından altı yaşına kadar önemli ihtiyaçlar arasında arkadaşlık ilişkisi yer almaktadır. Altı ile dokuz yaş arasındaki dönemde ailenin biraz daha geri plana atıldığı ve esas rolü akran ve arkadaşların aldığı görülmektedir. Bu dönem boyunca en büyük ihtiyaç samimiyet olarak vurgulanmakta ve aynı cinsiyetten arkadaşlar bu ihtiyaçları fazlasıyla karşılamaktadır. Son olarak on iki ve on altı yaşları arasındaki döneme gelindiğinde cinsel ihtiyaçlar ve meraklar ortaya çıkmaktadır. Arkadaşlık ilişkilerinde cinsel merakların giderilmesinde karşı cins ön plana çıkmaktadır. Karşı cins tüm ergenlik ve gençlik dönemlerinde ön planda olsa

da aynı cinsiyetten arkadaşların da her zaman gerekli olduğu belirtilmektedir (Akt. Cynthia ve ark, 2001:8).

Sullivan'a göre arkadaşlık tanımı 9 ile 12 yaş arasında daha önemli ve gerçek bir hale dönüşmektedir. Bu yaşlarda hayatta en çok ihtiyaç duyulan tanımlar samimiyet ve kabul edilebilirlik olmaktadır. Bunu da ancak gerçek bir akran grubu sağlayabilir. Arkadaşlıkta ortaklar ihtiyaçları karşılama ve yardımcı olma konusunda birbirini destekler. Arkadaşlığın önemli bir katkısı da kendi aralarındaki resmi olmayan iletişimidir. Öyle ki arkadaşlar aynı seçimleri , umutları paylaşmakta; korku ve üzüntü gibi duyguları sona erdirmektedir. Ayrıca çocuklar kendilerini arkadaşları için önemli biri olarak gördüklerinde , kendilerini daha değerli hissetmektedir (Cynthia ve ark, 2001:8).

Sullivan ayrıca arkadaşlıklarda kurulan bu değerli samimiyetin iyileştirici bir rolü olduğuna inanır. Birbirine yardımcı arkadaşlık ilişkisinin oluşturduğu destekleyici atmosferin, bazı zorluklar ile aile veya arkadaşlarla olan problemlerin çözülmesinde etkili olduğu görülmektedir. Örneğin aynı yaşlardan oluşmuş bir arkadaş grubunda biri onu dışladığı zaman en yakın arkadaşı onu destekler (Cynthia ve ark, 2001:7-8).

Sullivan'a Ait Arkadaşlık Gelişim Dönemleri

Sullivan'a göre çocuklukta deneyimler yetişkinlik dönemine önemli derecede etki etmektedir. Çocukluk boyunca anneler bu konuda en önemli role sahiptir. Sullivan kişiliğin ergenlikte gelişmeye başlayıp yetişkin döneminde iyi bir hale geldiğini savunur. Bu gelişimsel teorisini dönemler olarak adlandırır ve bölümlere ayırır. Bu devrelerin kendine ait bir sıra ile geçerken sosyal çevreyle de şekillendiğini söylemektedir. Sullivan'a göre, ergenlik 3 gelişimsel döneme ayrılmıştır ve yetişkinlikteki problemler ergenlik dönemindeki sorunlardan dolayı ortaya çıkmaktadır.

Bebeklik (doğumdan 1 yaşına kadar): Doğumdan bir yaşına kadar olan dönemde çocuk gelişmeye başlar ancak Sullivan bu yaşların öneminin çok üstünde durmamıştır.

İlk çocukluk (1 yaşından 5 yaşına kadar): Konuşma gelişimi ve iletişim kurmak bu dönemde önem kazanmaktadır.

İkinci çocukluk (6 ile 8 yaş arası) : Bu dönemdeki odak nokta arkadaşlık ihtiyacı ve sağlıklı olarak sosyalleşmeye başlamasıdır.

Ergenlik Öncesi (Erinlik) Dönem(9 ile 12 yaş arası): Bu dönem boyunca çocuğun en önemli amacı kendisine çok yakın bir dost edinebilmektir. Bu ilişki ileride onun kendini değerli ve sevimli hissetmesini sağlar. Bu ilişkiyi edinemeyen çocuklar, ergenlik ve yetişkinlikte arkadaşlık ilişkilerinde zorluklar yaşamaktadır.

Erken Ergenlik (13 ile 17 yaş arası):Ergenlik çağı değişiklikleri ve cinsel ifade ihtiyacı için arkadaşlık kurulmaya ihtiyaç duyulur. Kendini değerli hissetme duygusu karşı cins tarafından beğenilme ve kabul edilemeyle eş anlamlı hale gelir.

Son Ergenlik (18 ile 23 yaş arası) : Arkadaşlık gereksinimi ve cinsel anlatım bu dönemde daha önemli bir hale gelir. Bu dönem içerisinde uzun vadeli bir ilişki ön plana alınır. Ebeveyn kontrolü ve kendini ifade etme uyumsuzluğu ortak paydaya dönüşür ve önceki dönemlerde arkadaş ilişkilerine fazla dikkat etmemesi kendisi ve dünya hakkında çarpık bir anlayışa sebebiyet verir.

Yetişkinlik (23 yaş sonrası) : Yetişkinlik dönemi çabaları gizlilik , kariyer ve aile gibi konuları içerir. Daha önceki dönemler - özellikle de ergenlik dönemi – başarıyla tamamlanmamışsa yetişkinlik dönemi arkadaşlıkları için daha fazla çaba harcanır. Ergenlik döneminde sağlam arkadaşlık ilişkileri kurulmuşsa yetişkinlik döneminde kişiler arası uyumsuzluk kaygıya neden olur (http://allpsych.com/personalitysynopsis/stack_sullivan.html, 2008).

1.3. Mizah Duygusu

Günlük yaşamda, insanların davranışlarını açıklarken mizah duygusuna sahip olmalarından ya da olmamalarından söz edilmektedir. Bunun yanında bireylerin bu özelliğe değişik derecelerde sahip olduğu konusunda da birçok kişi hemfikirdir. Ancak bir kimsenin mizah duygusuna sahip olduğu söylenirken kastedilen şeyin ne olduğu herkes için pek açık değildir. Eysenck (1972) bunu söylerken üç farklı durumun ifade edildiğini belirtmiştir: (1) karşımızdaki insanın bizim güldüğümüz şeylere gülüyor olduğu (komformist anlam), (2) o kimsenin kolayca ve oldukça fazla gülüp eğlenebildiğini (niceliksel anlam), (3) o kimsenin komik şeyler söyleyerek diğer insanları çok fazla güldürdüğünü (üretici anlam) (Akt. Yerlikaya, 2003:17).

Hehl ve Ruch (1985) Eysenck'in listesini geliştirerek, mizah duygusundaki bireysel çeşitliliğin şu farklılıklarla ilişkili olabileceğini belirtmişlerdir: (1) bireylerin şakaları ve mizahi uyanları anlama dereceleri; (2) mizahı ve gülme tepkilerini hem niteliksel hem de niceliksel olarak ifade ediş tarzları; (3) mizahi yorumlar ve algılamalar yaratma yetenekleri; (4) farklı tipteki şakaları, karikatürleri ya da diğer mizahi materyalleri beğenmeleri; (5) kendilerini güldüren kaynakları etkin biçimde arama dereceleri; (6) fıkralar ve komik olaylarla ilgili hafızaları; (7) mizahı, bir baş etme mekanizması olarak kullanma eğilimleri. Bunun yanında Babad (1974) mizah üretimi ile yeniden üretimini birbirinden ayırmış ve iki ayrı özelliğin birbiri ile ilişkili olmadığını bulmuştur. Mizah duygusuna atfedilen yaygın bir başka anlamda kişinin kendisini çok fazla ciddiye almayıp, kendi hataları ve zayıflıklarına da gülebilmesidir. Araştırmacılar yukarıda sözü edilen bireysel farklılıkları belirtirken, mizah tarzları, mizah kullanımı, mizahi mizaç ya da basit bir biçimde mizah kavramlarını kullanmaktadırlar (Akt. Yerlikaya, 2003:20).

Birçok araştırmacı, gülme çeşitlerini belirlerken gülme türlerini, mizahi olan ve mizahi olmayan gülüş şeklinde sınıflandırır. Bu kişilerden biri Morreall'di. Morreall; gıdıklama, cee oyunu, havaya atıp tutma, sihir, tehlikeli durumlardan güvenli ortama

geçme, bulmaca çözüme, oyun kazanma, dostla karşılaşma gibi durumların mizahi olmayan gülmeye yol açtığını söyler. Ona göre, bir fıkra, taklit, abartma, ses hece karışması, tuhaf giysiler içindeki biri, aynı giyinmiş yetişkin ikizler, yerli yersiz her şeye gülen aptal bir kişi, bir çocuğun büyüklerin kullandığı kelimeleri yerine kullanması, birisinin fıkrayı anlayamaması veya fıkrayı mahvetmesi, birisine yapılan hakaret gibi durumlar ise mizahi gülmeye neden olur (Usta,2005: 18).

Yüksek mizah anlayışına sahip olmak, önemli bir sosyal nitelik olarak kabul edilmiştir. Ancak, mizah anlayışı değişkenleri ile, bunlarla ilişkili olduğu varsayılan bazı spesifik özelliklerin değerlendirilmesi henüz yoktur. Değişik seviyedeki mizah anlayışı ile kişilik özelliklerini inceleyen iki farklı araştırma yapılmıştır. Birinci çalışmada, katılımcılardan değişik mizah anlayışları tanımlanmış bireylerden bir dizi sıfatı kullanmaları istenmiştir. Sonuçlar şöyledir. Tipik ya da ortalamanın altında mizah anlayışına sahip kişilerle karşılaştırıldığında ortalamanın üstünde iyi olarak tanımlanmış bireyler, sosyal anlamda onay görmüş sıfatları daha çok oylamıştır; ancak sosyal hassasiyeti yansıtan sıfatlarda değişiklik göstermemiştir. İkinci çalışmada, katılımcılara değişik mizah anlayışına sahip bireyleri kişilik özelliklerini puan vererek ölçmeleri söylenmiştir. Sonuçlar, ortalamanın üzerinde iyi olarak tanımlanan bireyler (mizah anlayışı açısından) daha az nörotik tepkiler verirken, daha yüksek düzeyde uyumluluk göstermişlerdir. Bu iki araştırmanın bulguları sosyal bir özellik olarak mizah anlayışının önemini vurgulamıştır (Cann ve Calhoun, 2001:118-119).

Ziv (1984), bir kişinin mizahtan hoşlanması için mesajı anlaması gerektiğini belirtir. Mizahın öğrenmeyi arttırdığı, acıyı ve heyecanı azalttığı, hayattaki negatif, pozitif ve sosyal durumlara yardımcı olduğu görülür. Anlama düzeyi yaşlandıkça değiştiği için, çocuğun mizah gelişim düzeyi hakkında bilgiye sahip olmak önemlidir (<http://www.graduateresearch.com/schwartz.htm> 05.05.08)

1.3.1. Mizahın Gelişimi

Mizahın kabulü çocuklukta başlar. İnsanlar yaşlandıkça mizah anlayışı değişir. Anlama düzeyi yaşlandıkça değiştiği için, çocuğun mizah gelişim düzeyi hakkında bilgiye sahip olmak önemlidir (<http://www.graduateresearch.com/schwartz.htm>). Orta çocuklukta gelişmekte olan düşünme yeteneğinin örneklerinden biri çocukların mizahın değerini anlamasıdır. Çocukların mizahını bir çok araştırmacının araştırmalarına karşın, yalnızca Paul McGhee mizah gelişimi üzerinde boylamsal bir çalışma yapmıştır. McGhee, Fels Enstitüsü'ndeki çalışmalarında çocuk gelişimi üzerinde süregelen araştırmalarının bir bölümü olarak oldukça kapsamlı bir mizah kuramı önermiştir.

Mizah belirtileri erken dönemde gözlemlenebilir. Gülümseme ve kahkaha oldukça farklı duygusal deneyimlere verilen tepkilerdir. Birçok insan utandığında ya da rahatsız edici bir durumla karşılaştığında kahkaha atar. Bu durumdaki gülümseme ve kahkaha şaşkınlık dışındaki nedenlerden kaynaklanır. Bebeklerde mizah araştırılırken tepkinin, şaşkınlıktan mı, farkına varıştan mı yoksa durumdan memnuniyetinden mi verildiğini belirlemek güçtür.

Gülümseme çoğunlukla memnuniyetin işaretidir. Aynı zamanda bir iletişim aracıdır. Ziv(1984) gülümsemeyi olumlu iletişimin ilk şekli olarak tarif eder. Bebeklikte gülümsemenin anlamı “iyi hissediyorum” demektir.

Spitz (1982) direk anneye yapılan özel gülümsemenin aşağı yukarı üçüncü ayda görüldüğünü belirtmiştir. Ziv sekiz haftaya kadar gülümsemenin genelde insan yüzünü ve sesini fark edişiyile oluştuğunu belirtir. Sekiz haftadan sonra bebeğin gülümsemesi daha seçici olur ve gülümseme bebek ya da babasını fark edince oluşur.

Holland (1982), 8 haftadan küçük bebeklerin sadece tam bir insan yüzüne güldüğünü fakat 8 haftadan sonra sadece sevilen büyükler görünce güldüğünü gösterir. Kahkaha 4 aylıkken gıdıklanmaya cevaben görülür. 8 aylıkken kahkaha

oyunlarla sağlanabilir. Bazen çocuk 2 yaşlarında çevre kadar kendi hayal gücüyle de mizah oluşturur (<http://www.graduateresearch.com/schwartz.htm> 05.05.08) .

McGhee'ye göre gerçek mizah ikinci yılda ya da düşlem ve “miş gibi” davranma yeteneğini kazandıktan sonra başlamaktadır. Mizah, bilişsel gelişimle ilgili değişmez bir evreler sırası içinde gelişir.

1. Evre: Nesnelere karşı tutarsız davranışlar: Bir iki yaşlar arasındaki bir zamanda yürümeye yeni başlayan çocuklar, bir nesneye sanki başka bir nesneymiş gibi davranmaya başlarlar. Bir numaralı nesne her nasılsa iki numaralı nesneye ait şemalarını uyarır ve bir numaranın iki numara olmadığını bilmelerine karşın, bir numaraya karşı iki numaranın şemasıyla davranırlar. Neşeli bir ruh haliyle bunu komik bulurlar.

2. Evre: Nesnelerin, olayların, insanların tutarız olarak adlandırılması: Bu evre genellikle iki yaş dolaylarına ya da çocuklar biraz sözcük dağarcığı geliştirdikten sonra başlar. Bu evrede en yaygın mizah türü tanıdık nesnelere, olaylara, insanlara ve beden bölümlerine yanlış adlar takmaktan oluşmaktadır. Bu yaşlarda çocuk olağan üstü, beklenmedik ve şaşırtıcı bir olaya gülmektedir (Gender ve Gardiner, 2007:355, Mağden ve Tuğrul, 1994:31).

Birinci ve ikinci evre mizahı bir sonraki evrenin başlamasıyla kaybolmaz, fakat daha incelmış biçimlerde onunla kaynaşır.

3. Evre: Kavramsal tutarsızlık: Bu evre üç dört yaşlar arasındaki bir zamanda başlayabilir ve dilin ve kavramların gelişmesinden büyük ölçüde etkilenir. Çocukların kavramsal açıdan bir çarpıtma olarak algıladıkları bir gerçekliğin çarpıtılması bu yaşlarda komiktir; buna uygun olarak çocuklar özürlü ve biçimsel bozukluğu olan kişilere işaret edebilir ve gülebilirler, çünkü güçlü ben merkezilikleri onların başkalarının duygularını dikkate almalarını önler. Uyaklı sözcükler bulmak ve anlamsız sözcükler türetmek bu evrede büyük bir eğlence

sayılır. Çocuklar tuvaletlere ve kızlarla oğlanlar arasındaki fiziksel farklılıklara ilişkin tabu konularda da mizah bulmaya başlarlar. Böylesi konular bir şaka bağlamı içinde gerilimi azaltabilir ve okulöncesi çocuklarda olduğu gibi daha büyüklerde de şiddetli gülmelere yol açabilir (Gender ve Gardiner, 2007: 353-355)

Edipus yaptığı çalışmasında okulöncesi dönemdeki çocukların ailelerine, hem cins ve karşı cinsle ilgili olan , onları yansıtan espirilere daha çok güldüğünü bulmuştur. Bu dönemdeki çocuklar, bir espiriye sırf diğer çocuklar gülüyor diye ya da komik bir şeyi çağrıştırıyor diye gülmektedirler (Akt. Gardner, 1982:535).

4. Evre: Çoklu anlamlar ve yetişkin türü mizahın başlaması: Bu evre genellikle somut işlemlerin ve diğer bilişsel becerilerin daha ince şakalardan zevk almaya izin verdiği yedi sekiz yaşlar dolaylarında gelir. Somut işlem dönemindeki çocuklar belleklerinde iki düşünceyi aynı anda tutabilirler ve böylece –kullanılan kavramları tanıdıkları sürece- çift ya da çoklu anlamlarla bir sorunları yoktur. McGhee’ye göre, dördüncü evre mizahı genellikle daha karmaşık ve soyut olmakla birlikte ergenliğe ve yetişkinliğe de yayılabilir.

McGhee, mizaha yatkın bebeklerin ve küçük çocukların sıcak, onaylayıcı ve koruyucu annelere sahip olduklarını ve çatışmadan ve korkudan uzak olduklarını bulmuştur. Mizah belirtisi gösteren okulöncesi çocukların anneleri koruyucu ve onaylayıcı bir tutuma sahip oldukları görülmüştür . Fakat anneler üç yaşından sonra çok az duygusal yakınlık göstermişlerdir. Mizah duyuları en çok gelişmiş olan ilkokul çocuklarına, sorunlarıyla başa çıkarken annelerinin çok az yardımcı olduğu çatışma dolu evlerden ve ailelerden geldikleri görülmüştür. McGhee, bulgularının, mizahın genellikle zorluklarla başa çıkmada kullanıldığını savunan psikanalitik görüşe uygun olduğunu belirtmektedir. Profesyonel komedyenlerin yaşam öyküleri de bu bulguları desteklemektedir.

Bariaud (1989), üç ila beş yaş çocuklarının mizah görüşünü komik (tuhaf) olan şeylerde bulduğunu belirtti. Altı yaşına kadar çocuklar kendi mizah icatlarına

güler, bu yaşlarda mizah rast gele gelişir. Altı yaşında hazır espirilere karşı ilgi başlar. Bu ilgi yedi on yaşlarına kadar devam eder. Yedi yaşında, mizah anlayışında değişimler başlar. Bir yıl önce kahkaha atmalarına neden olan bir bilmeceye daha ciddi tepki verebilirler. Bu yaşta kiler tekerlemelerden, onları kendi kendilerine söylemekten hoşlanır (<http://www.graduateresearch.com/schwartz.htm>, 2008).

McGhee, mizah duyguları yüksek çocukların atılgan ve saldırgan olma, ilgi ve tanınma peşinde koşma, yetişkin tepkilerine duyarlı olma, başkalarından olumlu tepkiler bekleme eğiliminde olduklarını da bulmuştur. Ayrıca bu çocuklar, zeka testlerinde her zaman yüksek puanlar almasalar da, erken bir dil gelişimi de sergilemektedirler. Belki de mizahları toplumsal egemenliklerini kabul edilebilir ve yüksek düzeyde ödüllendirilir bir biçimde sürdürmelerinde onlara yardımcı olmaktadır.

İki etken –modeller ve pekiştirme- mizah duygusunun gelişimini etkilemektedir. Eğer bir çocuğun anne babası, büyük annesi büyük babası ve diğer yaşlı kişiler mizahtan zevk alırlarsa, çocuk onlardan olduğu kadar radyo ve televizyondan da benzer bir tutumu kazanma eğilimindedir. Büyük olasılıkla, çocuklardaki komik davranışlar başkaları onların şakalarına gülerse pekiştirilmektedir (Gender ve Gardiner, 2007: 356-357).

Okul yıllarının başlarında, çocukların kelime oyunları yapmaları, espirili bilmece sormaları, saçma espirilere gülmeleri beyinlerinin bilmek, anlamak ve bilinmeyen gibi sorunlarla meşgul olduğunu göstermektedir. Bu yıllardaki çocuklar çok basit kelime oyunlarına gülmektedirler. Daha yetişkin olanlar için mizah anlayışı, komik bir hikaye yaratmak, kendiyle ilgili komiklikler yapmak haline dönüşmektedir. 13-14 yaşındaki ergenler, espiri yaparken 6 yaş civarındaki çocuğun tonlama ve tavırlarını kullanmaktadırlar. Kısacası, bu yaşlardaki gençler bu düzeydeyken çocukların güldükleri şeylere gülmektedirler. Ergenlerin semboller üzerinde çalışma kapasiteleri, entelektüel becerileri ve dili kullanma yetenekleri espirilerinden anlaşılabilir (Gardner, 1982:535).

McGhee, belirli bir tutarsızlığın (örneğin, beklenmedik, acayip, uygunsuz ya da bağlam dışı bir şey) genellikle mizaha temel oluşturduğu görüşünü ileri sürer. Ancak, bir tutarsızlık kendi başına mizah için yetersizdir; çocuklar durum hakkında tutarsızlığı fark edebilecekleri düzeyde bilgi sahibi olmalı ve neşeli bir ruhsal durum içinde bulunmalıdır. Tutarsız olaylar çocuklar için komiktir, çünkü bu olaylar gerçeklikle uyumsuzluk içindedir ve çocuklar bunu bilir. Dolayısıyla, çocukların değerlendirildiği mizah türü temelde yatan bilişsel gelişimlerine bağlıdır.

Vural (2004), mizah ve gülmenin insan yaşamındaki yeri ve önemi, mizahın psikolojik ve fizyolojik sağlığınıza olumlu etkilerinin neler olduğunu incelediği araştırmasını literatür taraması olarak hazırlamıştır. Araştırma sonucunda, mizah duygusu gelişmemiş bireyler bir boyutu eksik, renksiz, tatsız kişiler olarak görüldüklerinden, çocuklara mizah duyarlılığının erken yaşlardan itibaren verilmesi geleceğin sağlıklı, huzurlu ve mutlu toplumunu yaratmak açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.

Özet olarak çocuğun mizaha ilişkin kavramsal çözümlemeyi yapabilmesi ancak, mizahı niteleyen mecazi anlama varsayımıyla mümkün olur (Mağden ve Tuğrul, 1994: 32).

1.3.2. Mizah Kuramları

Gülme üzerine düşünenleri en çok meşgul eden konu, insanı güldüren ana sebeptir. “*İnsan neden güler?*” sorusuna eşitli araştırmacıların verdiği cevaplar, gülme kuramlarını oluşturmuştur (Usta, 2005:69).

Mizah klasik çağ filozoflarından olan Eflatun’dan başlayarak yüzyıllar boyu felsefe, edebiyat, toplumbilim, insanbilim, ruhbilim gibi çeşitli bilim dallarının ilgisini çeken bir kavram olmuştur. Mizahın ana konusunun insan olduğu ve insanın bulunduğu ve insanın bulunduğu her yerde mizah olduğu söylenmektedir. İnsanlık

tarihine bir göz atıldığında, mizahın insanlığın bu uzun tarihi boyunca ne zaman başladığı kestirilememektedir (Özünü, 1999:32).

Mizah duygusu hakkında mizah kuramcılarının farklı görüşleri vardır. Mizah kuramları temelde benzer özellikleriyle sınıflandırılmış ve bazı mizah kuramları şu şekilde sınıflandırılmıştır.

Mosak (1987)'a göre mizah kuramları;

- Kötüleme, aşağılama ile bağlantılı,
- Uyuşmazlık ile bağlantılı,
- Rahatlama ile bağlantılı mizah kuramları.

Özünü (1999)'ye göre mizah kuramları;

- Üstünlük kuramları,
- Uyuşmazlık kuramları,
- Psikanalitik kuramlar,
- Kavrama kuramları gibi.

1.3.2.1. Üstünlük Kuramı

En eski ve en yaygın gülme kuramlarından olan üstünlük kuramı, gülmenin bir kişinin diğer insanlar üzerindeki üstünlük duygusunun bir ifadesi olduğudur. Bu kuram Platon'a kadar uzanmaktadır. Ona göre gülme, insanı şeytanlık ve budalalıktır (Morreall, 1997; 8). Bu kurama göre, insanlığın genel eğilimi , galibiyet isteği ve bitip tükenmek bilmeyen bir güç arzusudur (Usta, 2005: 70).

Üstünlük kuramının temellerini, diğer insanlar ve olaylar üzerindeki zafer kazanma duygusundan kaynaklanan gülme ve mizah kavramları oluşturmaktadır. Diğerleriyle karşılaştığımızda, kendimizi daha akıllı, daha güzel, daha şanslı ve daha güçlü olmak bizi sevindirir. Üstünlük kuramının ilkesine göre, diğerlerinin

aptalca hareketlerine gülme, dalga geçme ve taklit etme davranışları mizahi davranışlarının merkezinde yer almaktadır (Keith-Spiegel, 1972:20).

Bu kurama göre; mizah ve gülmenin doğası olarak, zafer ve galibiyetteki mutluluk; rakibini geçmesinde yaşadığı haz, başkasına dezavantaj sağlamaktaki sevinç; başkalarının çirkinliği ve başkalarının aptalca hareketlerinden kaynaklanan eğlence vurgulanmıştır. Bu kurama göre, mizahi durumların her zaman içinde yer alınmayabilir fakat bu mizah duygusu hikayedeki kahramanın yerine konularak yaşanabilir (Nilsen 1993:32).

Görüldüğü gibi üstünlük kuramı; insanın, diğer insanların talihsizlikleri ve kusurları karşısında kendini üstün görerek güldüğü iddiasındadır. Eflatun'a göre kişi, haset duygusuyla diğer kişilerin bahtsızlıklarından zevk alır ve bu yüzden güler (Akt. Usta, 2005: 70).

1.3.2.2. Uyuşmazlık Kuramı

Gülme kuramları arasında en çok benimsenen kuram uyuşmazlık kuramıdır. (Usta, 2005: 74) Tutarsız, uyuşmaz düşünce veya durumların birlikteliğinden ya da alışlagelmiş kurallardan farklı olan düşünce ya da durumların sunulmasından doğan mizah, uyuşmazlık kuramının temelini oluşturur (Akt. Yerlikaya 2003: 5).

Üstünlük kuramı için birinci derecede önemli olan eğlence iken uyuşmazlık kuramına göre mantıksız, umulmadık ya da şöyle böyle uygunsuz olan bir şeye karşı gösterilen tepkidir. Her iki kuramda da gülmeyi başlatan belli bir ikililik ya da karşıtlık vardır, ancak üstünlük kuramı, bu ikililiğin gülenin kendi değerlendirmesi ile başka birini değerlendirmesi arasında olması gerektiği yolunda fazlasıyla kısıtlı bir iddiada bulunur (Morreall, 1997: 24).

Uyuşmazlık kuramına göre, herhangi bir mizah metninin akışında dinleyici ya da okuyucuda olayların nasıl sonlanacağına dair bir beklenti vardır. Olaylar

beklenenin dışında geliştiği zaman insanlar bir çeşit şoka uğrar. Umulanın tersi yaşandığında, o sonu insanın gülmesine neden olur (Özünlü, 1999: 21).

Spencer (1980) ise her uyuşmazlık durumunun gülmeye yol almayacağını, yalnızca azalan bir uyuşmazlık durumunun gülmeye yol açacağını belirtmiştir. Örneğin çok önemsenmeyecek küçük bir varlık beklenmedik bir biçimde büyük bir şeye dönüştüğünde yani artan bir uyuşmazlık durumunda ortaya çıkan duygu merak olacaktır (Akt. Keith- Spiegel, 1972:16).

Uyuşmazlık kuramında, gülmenin gerçekleşebilmesi için bazı koşullar vardır. Bunlardan ilki; iki ya da daha çok tutarsız, uygunsuz, bağdaşmaz, aykırı kısım ve koşulun karmaşık bir nesne ya da toplam oluşturuyormuş gibi düşünülmesi ya da zihnin onları kendine özgü bir şekilde, bir tür karşılıklı ilişki içinde görmesidir. İkincisi ise; diğer kuramlarda üzerinde durulmayan aniden çıkan unsurlardır. Eğer beklenmeyen olmazsa, gülme gerçekleşemez. Bir başka koşulsu, kişinin mizahi yapıda gülebilmesi için, esprideki sürpriz unsuruna duyarlı olması ve beklenmedik olan fark edildiğinde, hemen bir adım öteye geçerek olan bitende bir anlam arayışına girebilmesidir (Usta, 2005; 75).

Bu kurama göre farklı durumların algılanması mizahın temelini oluşturur. Bu uyuşmazlıklar gülme nedenidir.

1.3.2.3. Psikoanalitik Kuram

Freud, mizaha ilişkin kuramını iki yayınında ortaya koymuştur. “ Espriler ve Bilinçdışı ile İlişkileri” adlı kitabında “komik, nükte ve mizah” kavramları ve bu süreçler arasındaki farklılıkları incelemiştir. Diğer yayını ise 1928 yılında yayınladığı bu üç kategoriye ele alan kısa bir makaledir (Akt. Keith- Spiegel, 1972:18).

Freud’a göre mizah, bastırılmış saldırgan ve cinsel duyguların, dürtülerin eğlendirici bir şekilde açığa çıkarılması için kişiyi cesaretlendirir. Bastırılmış

enerji ise gülmeye neden olur. Freud mizahın benliği dış dünyanın örselenmelerine karşı koruduğunu, öyle ki bu örselenmelerin mizah sayesinde haz duyulacak durumlara dönüştüğünü ileri sürmüştür. Üstbenlik, mizah sayesinde benliğin gerilemesine ve yaratıcılık alanında sözcüklerle oynamasına izin verir (Akt. Aslan ve ark. 1999:34).

Sonuç olarak, geleneksel ve çağdaş kuramlar incelendiğinde, bu kuramlar birbirlerinin kuramlarını çürütmekten öte birbirlerini tamamladıkları görülmüştür. Bu durum kuramların gülmenin farklı boyutlarını ele almasından kaynaklıdır. Üstünlük kuramı, gülmeye neden olan duygularla, rahatlama bu duygulardan arınmayla, ayrılık kuramı ise, gülmenin zihinsel kısmıyla ilgilenmiştir. Bu nedenle kuramcılar sık sık aynı noktada buluşmaktadır. Spencer, uyumsuzluktan, Freud saldırgan duygulardan söz eder. Ancak, tüm kuramların temelini çağdaş kuramlar da dahil hep bir ikililik, zıtlık, aykırılık söz konusudur. Üstünlük kuramında, saldırgan kişiyle alay edilen kişi arasında bir karşılaştırma ve bunun sonucu bulunan bir zıtlık insanı güldürür. Rahatlamacılar, gerilimin boşalması için başlangıçta edinilen duygu ile sonrakinin uyumsuz olması gerektiğini söyler. Bergson, kuramında mekanik canlı ayrılığı üzerine durmuştur. Koestler ve Morreall'in kuramlarıysa genişletilmiş ayrılık kuramından başka bir şey değildir (Usta, 2005: 79).

1.4. Arkadaşlık İlişkisi ve Mizah Duygusu Arasındaki İlişki

Son zamanlarda çocukların sosyalleşme ve büyüme dönemlerinde arkadaş gruplarının önemi büyük bir artış göstermiştir. Mizah, çocuğun sosyal ilişkilerinde önemli bir araç olarak tanımlanmış ancak mizahın kendi içindeki doğası ve ilişkilere nasıl etki ettiği konusunda çok az bilgi elde edilmiştir. Eğlencenin yetişkin arkadaşlar arasındaki etkisi biraz daha fazladır.

Araştırmalar, mizah duygusunun birçok sosyal faaliyeti desteklediğini göstermiştir. Örneğin yetişkinler mizahı ilişkilerini sağlamlaştırmak ya da geliştirmek için kullanır. Mizah aynı zamanda gruplar arası bağları kuvvetlendirmeye ve bazı grupların arasında oluşan kötü durumu ve düşmanlığı gidermeye de yarar.

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki yetişkin kızlar ve ergenlik dönemindeki erkekler eğlencenin cinsellik gibi bazı merak uyandıran ancak tabu olmuş ve konuşulması çok da doğru karşılanmayan konuların belirtilmesine yardımcı olmaktadır.

Ergen arkadaşlar arasındaki ilişki için mizah birden fazla amaca hizmet etmektedir. Orta okul seviyesindeki kız öğrencilerin arkadaş grubuyla ilgili yapılan bir araştırmaya göre mizah , grup elemanlarına , grubun büyüklüğüne ve arkadaşlar arası yakınlığa, samimiyete göre değişik yollarla kullanılmaktadır. Pratik şakalar , komik hikayeler ve eğlenceli davranışlar iki ya da daha fazla yakın arkadaşlar arasında da gözlemlenir. Bu tarzdaki eğlenceler arkadaş ilişkilerini yetişkinlik beklentileriyle birlikte kullanıp farklı biçimde ifade edilmesine yarar sağlamaktadır. Mizahın tüm eşitleri hayatımızda direkt konuşamadığımız ve cinsellik gibi hassas konuları dolaylı yoldan paylaşmayı ve konuşmayı etkiler (Eder ve Stanford, 1984: 235).

1.5. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu başlık altında, araştırma konusu ile ilgili olarak, yurt içinde ve dışında yapılan çalışma özetlerine yer verilmiştir.

1.5.1. Arkadaşlık İlişkisiyle İlgili Yapılan Araştırmalar

Aydın (1986), yaptığı araştırmasında İlkokul dördüncü ve beşinci sınıf öğrencisi çocuklarda arkadaş ilişkilerinde başarısızlık ve öğrenilmiş çaresizlik arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma kapsamına ilkokul dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden seçkisiz olarak seçilen 233 kız, 239 erkek çocuk katılmıştır. Öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçiminde cinsiyete ilişkin bir farkın olup olmadığı, bu öğrenciler arasından seçkisiz olarak seçilen 80 kız, 80 erkek olmak üzere 160 denek üzerinde araştırılmıştır. Araştırma sonunda öğrenilmiş çaresizliğe özgü yükleme biçimi ile arkadaş ilişkilerindeki başarısızlık arasında olumlu bir bağlantı bulunduğu saptanmıştır.

Altıntaş (1991), yaptığı araştırmasında Mark Snyder'in (1974) geliştirdiği Kendini Ayarlama Ölçeği (KAÖ) ve Sosyometri anketini kullanılarak, bir grup üniversite öğrencisinin, kendini ayarlama (KA) düzeylerinin arkadaşlık ilişkilerine etkisini, nedensel karşılaştırmalı bir modelle incelenmiştir. Araştırmaya katılan 92 kişi, Kendini Ayarlama Ölçeğinden aldıkları puanlara göre gruplandırılıp listelenmiş, her bireyin puanı, seçtiği ve seçmek istediği arkadaşları, beraber ders çalışmak istediği, sinemaya gitmek istediği ve aynı evde birlikte kalmak istediği isimleri ve puanları yazılmıştır. Araştırma sonucunda bireylerin kendini ayarlaması yüksek ve kendini ayarlaması düşük olmalarıyla, halihazırdaki arkadaşları ve arkadaş olarak seçmeyi düşündükleri kişiler arasında anlamlı ilişkiler bulunmamıştır.

Smith (1993) yaptığı araştırmasında öğrencilerin sosyal ilişkiler ile mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 114 erkek, 92 kız olmak üzere toplam 206 beşinci ve altıncı sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucuna, öğrencinin bir

arkadaşı tarafından sevilmesi ya da desteklenmesi mutluluk verici olduğu bulunmuştur. Kendilerini sosyal yönden yeterli gören çocukların, yeterli görmeyen çocuklara nazaran özgüvenlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Çok (1993), yaptığı araştırmasında üniversite öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve bunun anne baba tutumlarıyla ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonucuna arkadaş sayısıyla cinsiyet arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Karşı cinsten arkadaş olanlar, kızlar arasında, erkekler arasında olduğundan daha fazladır. Karşı cinsten arkadaşlarla tanışmada bireysel çabalar, aynı cins arkadaşlarla tanışmada olduğundan daha belirgin bulunmuştur.

Bilgiç (2000), araştırmasında ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uygulanacak olan arkadaşlık becerisi eğitiminin, öğrencilerin yalnızlık düzeyleri üzerinde etkisinin olup olmadığını incelemiştir. Araştırmacı ilköğretim ikinci kademeye devam eden öğrencilere ilk önce UCLA Yalnızlık Ölçeği uygulamıştır. Yüzdeler normlarına göre yüzdeler sırası % 75'in üzerinde yer alan öğrenciler yalnızlık düzeyi yüksek kabul edilmiştir. Yalnızlık düzeyi yüksek ve bu çalışmaya katılmak isteyen gönüllü öğrenciler arasından 15'er kişilik iki deney ve kontrol grubu oluşturmuştur. Deney gruplarına 5 hafta süre ile haftada iki defa arkadaşlık becerisi eğitimi uygulanmıştır. Arkadaşlık becerisi eğitimi sonunda ve onu izleyen bir aylık dönem sonrasında deney ve kontrol gruplarına UCLA Yalnızlık Ölçeği tekrar uygulanmıştır. Arkadaşlık becerisi eğitimi sonunda deney grubundaki öğrencilerin yalnızlıklarında anlamlı düzeyde bir azalma olduğu ve bu azalmanın bir aylık izleme dönemi sonrasında da korunduğu gözlenirken kontrol grubundaki öğrencilerin yalnızlıklarında anlamlı düzeyde bir değişim olmadığı bulunmuştur.

Delikara (2001), ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkiyi kontrol kuramına göre incelemiştir. Araştırmaya, 1998-1999 eğitim öğretim yılında Ankara ili sınırlarında yer alan resmi ve özel okulların lise 1. ve 2. sınıflarında okuyan, 14-17 yaşları arasında 696 öğrenci katılmıştır. Araştırmada, Kaner (1996) tarafından geliştirilen Kural Dışı Davranış Ölçeği (KDÖ)

ile yine Kaner (1999) tarafından geliştirilen Arkadaş İlişkileri Ölçeği (AİÖ) uygulanmıştır. Araştırma sonucunda kızların erkeklere göre arkadaşlarıyla bağlılık, sevgi ve güvene dayalı ilişkilerinin daha güçlü olduğu saptanmıştır. Aynı zamanda arkadaşına duyulan güven ve bağlılık yaşa göre anlamlı farklılık göstermemiştir.

Yılmaz (2001), ergenlerin hangi risk alma davranışlarına daha çok girdiğini ve bu tür davranışlarda aile ve akran etkisini araştırdığı çalışmasında alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki yedinci sınıf ve daha üst sınıflarda okuyan öğrencileri incelemiştir. Araştırmada Kaner (2000) tarafından geliştirilen Kuraldışı Davranış Ölçeği, Akran Sapması Ölçeği, Akran İlişkileri Ölçeği ile Robin (1990) tarafından geliştirilen ve Eryüksel (1996) tarafından geçerlilik güvenirlilik çalışması yapılan ABEİE/ Anne-Baba Ergen İlişkileri Envanteri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda arkadaş davranışının ergen davranışını etkilediği aynı zamanda ergen davranışının da arkadaşının davranışını etkilediği bulunmuştur.

Updegraff ve ark. (2002), yaptıkları araştırmada ergenlerin kardeşlerine karşın en iyi arkadaşlarıyla olan ilişkilerini kıyaslamak ve yetişkinlerin kardeşlik ve arkadaşlık ilişkilerindeki farklılıkları belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu araştırmaya 179 ilk doğan-ikinci doğan kardeş çifti(N:358) katılmıştır. Çalışmanın başında ilk doğanlar 15, ikinci doğanlar 12,5 yaş ortalamasındadır. Birbirini takip eden 3 yıl boyunca kardeşlerle bireysel olarak ev ortamındaki ilişkileri hakkında gözlem yapılmış ve analizler ilişkilerin 2 boyutu üzerine odaklanmıştır. Bunlar; duygusal yakınlık ve kontroldür. Gözlemlere göre; ergenler arkadaşlarıyla kardeşlerinden daha yakın, kardeşleriyle arkadaşlarıyla olduklarından daha kontrollüdür. Bütün bu örnekler hem ilk hem de ikinci doğanların gelişimsel değişiminde ilişkilerindeki yakınlık farklarının birbirine zıt olduğunu göstermektedir yani kardeşlerin yakınlığı artarken, arkadaşlıklarındaki yakınlık azalma gösterir. Bu iki ilişki arasındaki azalmanın nedeni kontroldür. İkinci doğanlar birinci doğanlarla karşılaştırıldıklarında kardeşlik ve arkadaşlık ilişkileri arasındaki bağlantıda yakınlıktan çok kontrollü oldukları gözle görülebilir şekildedir.

Liu ve Chen (2003), yaptıkları çalışmada Çinli lise öğrencilerinde arkadaşlık bağlarını ve bu bağların sosyal akademik ve psikolojik ilişkisini araştırmışlardır. 296 kişiden oluşan 14 yaşında sekizinci sınıf öğrencisinin bulunduğu iki lise bu çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda, ikili ilişkilere sahip çocuk ile arkadaş grubu olan bir çocuğu karşılaştırılmış, grupta olan çocuk, sosyal ve okul yetenekleri açısından diğer çocuklardan daha yüksek bir derece alırken yalnızlık ve öğrenme problemleri konusunda düşük dereceli oldukları bulunmuştur. Bu durum arkadaşlık bağlarının, ikili ilişkilerden ayrı bir olay olarak tanıtılmasını sağlamıştır. Sonuç olarak, davranışsal ve akademik olarak problemler yaşayan çocuklar , sınıf içerisinde hem bir arkadaş grubu içerisinde bulunma konusunda hem de ikili ilişki kurma konusunda kabul görmemiş ve başarısız olmuşlardır.

Zettergren (2005), yaptığı uzunlamasına yaptığı çalışmasında 15 yaşındaki arkadaşlık ilişkileri ile 10 – 11 yaşlarında aynı cinsiyete sahip sınıf arkadaşlarını sosyometrik statüdeki ilişkilerini incelemiştir. Örnek olarak seçilen çocuklar, okulda pek de sevilmeyen ve popüler olmayan aynı çocuklar. Bu kızlı erkekli grup 15 yaş civarındadır. Kendi düşük pozisyonlarını koruyan reddedilmiş bir grup olarak nitelendirilmektedir. Aynı zamanda da sınıf içerisinde düşük statülü olarak görülmektedir. Ayrıca bu reddedilmiş olan çocukların , diğer çocuklara göre akranlarıyla olan durumu çok daha kötü olarak algılanmaktadır. Sonuç olarak antisosyallik ile ayrılığın kızlardan çok erkeklerde daha sık görüldüğü belirtilmektedir.

Demir ve arkadaşları (2005), yaptıkları çalışmada Türkiye’de gençlerin arkadaş-akran grubu ve flörtleriyle yaşadıkları ilişkilerin onların depresyon belirtileri göstermesindeki ve intihar da dahil sapmış davranışlar içine girmelerindeki rolünü incelemiştir. Örneklem grubunu Ankara’daki lise son sınıf öğrencilerin oluşturduğu 726 genç ile yapılan survey çalışması sonucunda, gencin arkadaşlarına güvenmesi, sorunlarını ve sırlarını paylaşması, boş zamanlarını birlikte geçirmesi ile ebeveyni tarafından sevilen bir çocuk olması, ebeveyninin kullandığı pekiştireçler, aile içi şiddet, ebeveyninin kendini anlamadığını düşünmesi, depresyon belirtileri

göstermesi ve intihar düşüncesi arasında anlamlı ve güçlü ilişkiler bulunmuştur. Sonuç olarak sorunlu aile atmosferi yaşayan gençlerin, arkadaş-akran ve flörtleriyle de olumsuz etkileşimleri olduğu ve intihar düşüncesi dahil pek çok sapmış davranış içinde oldukları saptanmıştır.

Peter ve Wilson (2005), yaptıkları araştırmada 9-10 yaş arası arkadaşlık ilişkisi zayıf kız ergenlerin beden imajı, vücut memnuniyetsizliği, yemek yemeyi bastırma ve arkadaşlık ilişkileri araştırılmıştır. Araştırmaya, kız ergenlerin bir kısmı Katolik okulda bir kısmı ise bağımsız okullardan katılmışlardır. 88 kişi 9 yaş, 43 kişi 10 yaş toplam 131 ergene uygulanmıştır. Araştırma sonucunda kilolu kızlar zayıflığın arkadaş ilişkilerini geliştireceğini ve böylelikle daha fazla yakın arkadaşları olacağını belirtmişlerdir.

Way ve ark. (2005), düşük gelirli, kentli, etnik azınlık grupların yakın arkadaşlık deneyimlerinin cinsiyet, yaş gibi konularına ışık tutmak ile psikolojik (birbirine güvenmeme, inanç) ve fiziksel çevrenin yakın arkadaşlıkları nasıl şekillendirdiğini göstermek amacıyla araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda ergenlerin daha olgun hale geldiklerinde duygusal olarak daha karışık ve yüklü ilişki deneyimlerine sahip oldukları ayrıca arkadaşlıklarında daha ihtiyatlı ve tedbirli oldukları bulunmuştur.

Uşaklı (2006), yaptığı çalışmasında drama temelli grup rehberliğinin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerine, atılganlıklarına ve benlik saygılarına etkisini incelemiştir. Çalışmanın örneklemini, 2004-2005 öğretim yılı İzmir İli Buca İlçesi Ege İhracatçıları Birliği İlköğretim okulundaki beşinci sınıf öğrencileri arasından okul idaresinin önerisiyle bir şube deney, bir şube plasebo ve bir şube kontrol grubu oluşturularak bulunmuştur. Deney grubunda bulunan öğrenciler haftada iki kez on altı oturumluk atılganlık, arkadaşlık ve benlik saygısı temalarında yapılandırılan drama temelli grup rehberliği programına katılmışlardır. Ayrıca deney grubu öğrencileriyle bu oturumların başında ve sonunda iki ders yapılmıştır. Plasebo grubunda bulunan öğrencilerle haftada bir kez toplam sekiz hafta bir araya

gelmıştır. Kontrol grubunda bulunan öğrencilere ise ölçümlerin uygulanması dışında herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Çalışma sonunda, drama temelli grup rehberliği programının ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerini değiştirerek ve atılganlıklarını arttırarak etkilediği ve bu etkinin kalıcı olduğu ancak benlik saygılarını arttırmada herhangi bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Demir (2006), araştırmasında arkadaşlık becerisi eğitiminin ilköğretim ikinci kademeye devam eden öğrencilerin sosyometrik statülerine etkisi incelenmiştir. Öğrencilerden sosyometri ön test ve son testinde, birlikte olmak istedikleri ve birlikte olmak istemedikleri üçer arkadaşının ismini belirtmeleri istenmiştir. Ön test sonucunda; öğrencilerden, gönüllüğe dayalı olarak kız ve erkek olmak üzere on altı kişiden oluşan deney grubu oluşturulmuştur. Yine deney grubuna paralel eşit sayıda öğrenciden oluşan kontrol grubu oluşturulmuştur. Her gruba ön uygulama sosyometri sonucunda eşit sayıda popüler, ortalama, reddedilmiş ve ihmal edilmiş statüye sahip öğrenciler dahil edilmiştir. Deney grubuna sekiz oturumluk ve sekiz hafta süren grupla arkadaşlık becerisi eğitimi programı uygulanmıştır. Kontrol grubuna hiçbir uygulama yapılmamıştır. Uygulama sonrasında tekrar sosyometri uygulanmıştır. Arkadaşlık becerisi eğitimi sonunda, deney grubundaki popüler olmayan öğrencilerin sosyal tercih boyutu anlamlı düzeyde artış göstermiştir.

Çevik (2007), araştırmasında lise 3. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve arkadaşlık ilişkilerindeki bazı değişkenlere göre benlik saygısını incelemiştir. Bu çalışma 2005- 2006 eğitim öğretim yılında Adana İli Seyhan İlçesinde bulunan 6 genel lisede toplam 532 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin arkadaş sayılarının çoğunun 10'dan fazla olduğu, erkeklerin kızlara göre daha fazla arkadaşına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin çoğunun karşı cinsten arkadaşı olmakla birlikte, arkadaşlarıyla genellikle okulda-dershanede tanıştıkları ortaya çıkmıştır.

1.5.2. Mizah Duyguyla İlgili Yapılan Araştırmalar

Eder ve Stanford (1984), yaptıkları araştırmada ergenler arasındaki arkadaşlık ilişkisinde mizahın etkisini araştırmıştır. Mizahın 4 çeşidini incelemişlerdir: 1) hatırlanabilir şakalar, 2) komik hikayeler, 3) pratik şakalar ve 4) mizahi davranışlar. Araştırmada lise öğrencileri okul kafeteryasında sistematik olarak gözlenerek veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda ergenlerin mizah duygusunu yeni bir gruba girerken kullandıkları gözlenmiştir. Ayrıca araştırma sonucunda ergenlerin, katıldıkları yeni gruba kendi hoşlandıkları ve hoşlanmadıkları şeyleri ifade etmek için mizah kullandıkları ortaya konmuştur.

Rim (1988), 55 bayan ve 51 erkek mezun olmuş ve olmamış öğrenciler üzerinde yaptığı araştırmasında mizah duygusu ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada Svebak'ın Mizah Duygusu Ölçeği, Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği, Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği ve Başa Çıkma Tarzları Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmasında neredeyse tüm mizah ölçümleri erkekler açısından yaşla negatif, bayanlar açısından da pozitif bir uyum içerisinde olduğunu bulmuştur. Mizah yoluyla başa çıkma ile yer değiştirme savunma mekanizmaları arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Mizahi mesajlara duyarlılık ise telafi savunma mekanizması ile pozitif, yer değiştirme savunma mekanizması ile negatif korelasyon göstermiştir. Mizahi durumlarda hoşlanma eğilimi ise savunma mekanizmaları ile pozitif, bastırma ve karşıt tepki geliştirme savunma mekanizmaları ile negatif ilişki göstermiştir. Durumluk mizah tepkisi ise telafi savunma mekanizması ile pozitif, mantığa bürünme savunma mekanizması ile negatif ilişki göstermiştir.

Kuiper ve Martin (1993), yaptıkları araştırmada mizahla benlik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 218 üniversite öğrencisinin katıldığı araştırmada Mizah Yoluyla Başa Çıkma Ölçeği, Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği, Mizah Duygusu Ölçeği, Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği, Rosenberg Benlik saygısı Envanteri Algılanmış Stres Ölçeği ve Epidemiyolojik Depresyon Çalışmaları Merkezi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda mizah duygusu yüksek olan bireylerin olumlu bir benlik kavramına sahip oldukları saptanmıştır. Ayrıca mizahi bireylerin düşük

düzeyde fonksiyonel olmayan tutumlara, yüksek düzeyde özsaygıya, düşük düzeyde algılanan strese sahip oldukları görülmüştür.

Aydın (1993), yaptığı araştırmada mizah duygusu, kontrol odağı ve genellenmiş başarı beklentisi değişkenlerinin sağlık sıklığını yordamadaki rolünü incelemiştir. Lise ve üniversite öğrencilerinden oluşan 400 kişilik bir gruba Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği, İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği, Genellenmiş Başarı Beklentisi Ölçeği ve Bedensel Rahatsızlık Tarama Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda düşük başarı beklentisi, dış kontrol odağı ve düşük mizah duygusunun erkek öğrencilerin sağlık sorunlarını anlamlı düzeyde yordamakta iken, kızların sağlık sorunlarının en fazla yüksek mizah duygusu, dış kontrol odağı ve düşük başarı beklentisi tarafından yordandığını ortaya koymuştur.

Popülerlik, mizah duygusu ve akademik başarı arasındaki ilişkiyi inceleyen Topuz (1995), 132'si kız, 138'i erkek toplam 270 sekizinci sınıf öğrencilerine Sosyometri Testi ve Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeklerini uygulamıştır. Aynı zamanda mizah yaşamın ilk dönemlerinden yetişkinliğe kadar uzanan süreçte gelişimsel bakış açısına odaklanılarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda mizah duygusuna sahip olma ve popülerlik arasında bir ilişki bulunmamıştır. Ancak mizah duygusuna sahip olma ile akademik başarı ilişkili bulunmuştur.

Akün (1997), ilkokullarda 9-11 yaş çocuklarında mizah duygusunun gelişimini, mizah kullanarak yeni teknikler geliştirme olanaklarını ve bazen sıkıcı hale gelebilen dersleri daha zevkli ve daha kolay öğrenilebilir hale getirmenin yollarını araştırmıştır. İlköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında okuyan öğrencilere 8 soruluk bir anket uygulamıştır. Araştırma sonucunda kız öğrenciler, erkeklere göre kendilerini hiçbir şakanın üzmediğine daha fazla inanmaktadır. Erkekler ise korkutma şakalarına daha fazla üzülmetedir. Erkek öğrenciler kızlara göre daha fazla davranışsal şakalar yapma eğilimindedir. Kız öğrenciler ise daha çok hayvanları kullanıp onur kırıcı şakalar yapmaktadır.

Özenç (1998), otoriter ve demokratik olarak algılanan ana-baba tutumlarının genç yetişkinlerin durumluk mizah tepki düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırma Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Pedagojik Formasyon alan 144 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği (DMTÖ) ile Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda anne babanın algılanan tutumlarıyla genç yetişkinlerin durumluk mizah tepki düzeyi arasında ilişki olmadığı saptanmıştır. Ayrıca cinsiyete göre durumluk mizah tepki düzeyi arasında fark olmadığı bulunmuştur.

Durmuş ve Tezer (2001), yaptıkları araştırmalarında mizah duygusu ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkiyi ve yüksek veya düşük mizah duygusuna sahip olan kız ve erkek üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma tarzlarında farklılık olup olmadığını incelemiştir. Araştırmaya katılan 138'i kız, 117'si erkek toplam 255 üniversite öğrencisine Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBTÖ) ve Durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği (DMTÖ) uygulanmıştır. Araştırmada başa çıkma tarzları açısından gözlenen cinsiyet farklılıkları, kız öğrencilerin daha çok çaresiz, erkek öğrencilerin ise daha çok iyimser başa çıkma tarzlarını kullandıkları gözlenmiştir.

Cann ve Calhoun (2001), yaptıkları iki boyutlu araştırmalarında mizaha ait çeşitli seviyelerdeki duyarlılıkları ve kişisel özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İlk çalışmada 150 kız 86 erkek kolejde okuyan öğrencilere mizaha ait sıfatlar ve ona özel durumlar sorulmuştur. Bunun sonucunda kişileri komik ve komik olmayan diye duyarlılık bazında derecelendirildiği ve ayrıca özel durumlarda da mizah duygusu gelişmiş ve yüksek mizah duygusuna sahip olarak nitelendirildiği bulunmuştur. İkinci çalışmada 120 kız 49 erkek kolejde okuyan öğrencilere kişilik özelliği olarak mizah duygularını anlatmaları istenmiştir. Bunun sonucunda mizah duygusu yüksek kişiler özel bir durum diye nitelendirilirken, düşük mizah duygusuna sahip kişiler az nörotik ve kabul edilebilir diye nitelendirilmiştir. Bu çalışma bulguları mizah duygusunun kişilik gelişimine olan önemini vurgulamıştır.

Führ (2001)'in yaptığı araştırmasında ergenlerin mizah kullanımı, yapısı ve fonksiyonlarını incelemiştir. Çalışma Kopenhagen'in kuzeyinde iki okulda yapılmıştır. Okullardan biri 200 öğrencisi ve birden yedinci sınıfa kadar şubesi olan bir köy okulu, diğeri ise 600 civarında öğrencisi olan birden onuncu sınıfa kadar şubesi olan bir şehir okuludur. Araştırmanın amacı çocukların yakın gelecekleri ve bununla bağlantılı gelecekteki olası görevleriyle mizah kullanımı arasındaki bağı araştırmaktır. Çalışmaya 12-16 yaş arasında 159 öğrenci katılmıştır. Ergenlerden 47'sine yarı yapılandırılmış röportaj, 112'sine ise anket çalışması uygulanmıştır. Araştırma sonucunda 12-16 yaş arasındaki ergenlerin problem çözmede ve sosyal etkileşiminde mizah algısının önemi vurgulanmıştır.

İncioğlu (2003), utangaçlık düzeyleri farklı lise son sınıf öğrencisinin cinsiyetlerine, alan türlerine, algılanan aile tutumlarına, algılanan kişilik yapısına algılanan popülerliklerine ve algılanan bedensel sağlıklarına göre durumluk mizah tepki düzeyini araştırmıştır. Araştırma kapsamına 2001-2002 öğretim yılında Polatlı Lisesi'nde öğrenim gören 303'ü kız ve 192'si erkek toplam 495 öğrenci dahil edilmiştir. Öğrencilerin durumluk mizah tepki düzeyleri Martin ve Lefcourt (1984) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Aydın (1993) tarafından yapılan "durumluk Mizah Tepkisi Ölçeği" ile, utangaçlık düzeyleri ise Güngör (2001) tarafından geliştirilen "Utangaçlık Ölçeği" ile ölçülmüştür. Araştırma sonucunda utangaçlık düzeyleri farklı lise son sınıf öğrencilerinin, alan, algılanan popülerlik, algılanan bedensel sağlık değişkenlerinin durumluk mizah tepki düzeyi üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmamıştır.

Saltuk (2006), üniversite öğrencilerinin mizah tarzlarının cinsiyet, yaş, algılanan kişilik yapısı ve algılanan popülerlik değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin mizah tarzları, yaşları, cinsiyetleri, öznel iyi oluş, sürekli kızgınlık ve sürekli kaygılarını doğrudan etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Araştırma örneklemini 2004-2005 öğretim yılı güz döneminde Hacettepe Üniversitesi Fen, Eğitim, İktisadi ve İdari Bilimler, Mühendislik ve Edebiyat Fakültelerinde okuyan 759 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin mizah tarzları cinsiyet, algılanan kişilik yapısı ve algılanan popülerliğe göre farklılık gösterirken; yaşta anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada Aydın (2006) mizah kullanımının öğrencilerin akademik başarı, Türkçe derslerine tutum ve mizaha yönelik tutumları üzerindeki etkililiğini incelemiştir. Araştırma, 2004-2005 öğretim yılında İzmir Buca Şerif Tikveşli İlköğretim okulu 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Kontrol grubu ön test- son test modeli kullanılan çalışmada, deneysel işlemler olarak, deney grubunda mizahla öğretim teknikleri; kontrol grubunda ise geleneksel öğretim teknikleri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda mizah kullanımı, deney grubundaki öğrencilerin mizaha yönelik tutumlarını etkilemiştir. Deney grubuyla kontrol grubu öğrencilerinin mizaha yönelik tutumlarında, deney grubu lehine anlamlı bir fark görülmüştür.

Yerlikaya (2007), lise öğrencilerinin mizah tarzları ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu amaçla Mizah Tarzları Ölçeği (MTÖ) ve Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği (SBTÖ) 248'i kız 299'u erkek toplam 647 lise öğrencisine uygulanmıştır. Yaptığı çalışmasının ikincil bir amacı da Mizah Tarzları Ölçeği'nin geçerlilik ve güvenilirliğinin lise öğrencileri üzerinde sınanmasıdır. Bu amaçla Mizah Tarzları ana çalışma öncesinde 229'u kız, 242'si erkek toplam 471 lise öğrencisine uygulanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Mizah Tarzları Ölçeği'nin lise öğrencileri ile yürütülen çalışmalarda geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu bulunmuştur. Bulgular mizah tarzları ve başa çıkma tarzları arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Katılımcı mizah tarzının, 'sosyal destek arama' ile pozitif yönde, 'çaresiz yaklaşım' ile negatif yönde ilişkili, kendini geliştirici mizah tarzının da 'kendine güvenli yaklaşım' ve 'iyimser yaklaşım' ile pozitif yönde 'çaresiz' ve 'boyun eğici yaklaşım' ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür.

Soyadlım (2007), ortaöğretim öğrencilerinin öfke ifade tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Mersin İli hazırlık, 9. ve

10. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. 284 kız ve 258 erkek olmak üzere toplam 542 Speilberger ve ark (1988) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Özer (1994) tarafından yapılan Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları Ölçeği ve Martin ve ark. (2003) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Yerlikaya (2003) tarafından yapılan Mizah Tarzları Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin öfke kontrolü alt ölçekleri ile geliştirici mizah puanları arasında ve öfke dışı vurum ölçeği ile katılımcı mizah puanları ile, öfke kontrolü alt ölçeği ve saldırgan mizah puanları arasında negatif korelasyon olduğunu bulmuştur.

2. AMAÇ VE ÖNEM

2.1. Amaç

Günlük yaşamın stresi içinde bireylerin gevşemeleri, kendilerini bir an olsun bu gerilimden kurtarmaları için rahatlamalarını sağlayıcı bir takım yollar denedikleri bilinmektedir. İnsanları rahatlatmak için, müzik dinledikleri, gezinti yaptıkları, dans ettikleri, şarkı söyledikleri ve etkileşimlerinde çeşitli şekilde (örn; fıkra anlatarak) mizah duygularını kullandıkları gözlenmektedir.

Mizahın zor anları yatıştırıcı etkisinin olduğu ve gergin durumlarda sinirleri yumuşatabildiği çeşitli araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir. Mizah duygusuna sahip olmanın gerek ruh gerekse bedene olumlu katkısı olduğuna çeşitli araştırmacılar işaret etmektedir (Özenç, 1998:22). İnsanların çevresiyle iletişim kurma ve bu iletişimi devam ettirme çabası içerisinde olduğu görülmektedir. Sosyal ilişkiler kurarak insan çevresiyle etkileşim içinde bulunur. Bu etkileşim sürecinde sağlıklı ilişkiler kurabilmek ancak yeterli sosyal beceri kazanmakla gerçekleşebilir (Deniz, 2003:117).

Buna göre ergenin olumlu kişilik özellikleri geliştirmesinde ve sağlıklı ilişkiler kurmasında mizahın büyük bir önemi vardır. Mizah yeni bir ortama girildiğinde, arkadaş ilişkilerinde ve sağlıklı iletişimler kurulmasında yardımcı olmaktadır. Arkadaşlık ilişkileri ise ergenlik döneminde aileden de önemli olan bir kavramdır. Bu dönemde yapılan arkadaşlıklar ergenin hayatının şekillenmesinde büyük bir öneme sahiptir. Yapılacak bu araştırma ile; 14 yaşındaki ilköğretim ikinci kademedeki ergenlerin mizah ile arkadaşlık ilişkilerinin hangi boyutta olduğunun araştırılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda Problem Durumu oluşturulmuş, Araştırmanın Amacı ve Önemi, Varsayımlar, Sınırlılıklar ve Tanımlara yer verilmiştir.

2.2. Temel Problem

Bu araştırmanın temel problemi; 14 yaşını tamamlamış ergenlerin arkadaş

ilişkileri ile mizah duygusu arasında bir ilişki var mıdır? sorusunu yanıtlamaktır. Bu soruyu yanıtlamak amacıyla şu sorulara yanıt aranacaktır.

2.2.1. Alt Problemler

- 1) Ergenlerin arkadaşlık ilişkileri;
 - a) Cinsiyete
 - b) Kardeş sayısına
 - c) Doğum sırasına
 - d) Yaşadıkları yerleşim biriminegöre farklılık göstermekte midir?
- 2) Ergenlerin mizah duygusu;
 - a) Cinsiyete
 - b) Kardeş sayısına
 - c) Doğum sırasına
 - d) Yaşadıkları yerleşim biriminegöre farklılık göstermekte midir?
- 3) Ergenlerin yerleşim birimlerine göre arkadaşlık ilişkisi ve mizah duygusu arasında ilişki var mıdır?
- 4) Arkadaşlık ilişkileri ölçeğinin;
 - a) Bağlılık ve mizah
 - b) Güven ve özdeşim kurma ve mizah
 - c) Kendini açma davranışı ve mizah
 - d) Sadakat ve mizahalt ölçekleri ile mizah duygusu arasında ilişki var mıdır?

2.3. Önem

İnsanların yaşamın stresinden uzaklaşıp rahatlamak için, müzik dinledikleri, yürüyüş yaptıkları, dans ettikleri, şarkı söyledikleri, spor yaptıkları bilinmektedir. Bunun yanı sıra bireylerin gevşemek için, insanlarla olan ilişkilerinde ya da günlük yaşamda çeşitli şekillerde (espri yapmak, fıkra anlatmak gibi) mizah duygularını kullandıkları da gözlenmektedir.

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, mizah duygusunun gerek ruh gerekse beden sağlığına olumlu katkıları bulunmaktadır. Mizah insan yaşamında pozitif bir güç olarak ele alınmış ve birçok kişilik kuramcısı mizahı sağlıklı ve uyumlu bir baş etme stratejisi olarak tanımlamıştır.

Yapılan araştırmalarda mizah ve arkadaşlık ilişkilerine çok az yer verilmiş ve ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde mizahı ne derece kullandıkları araştırılmamıştır. Bilinmektedir ki ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkileri oldukça önemlidir. Bu arkadaşlıkların nasıl kurulduğu ve mizahın kurulan bu arkadaşlıklarda ne derece önemli olduğu merak edilmiştir.

Yapılan ön tarama sonucu genellikle, mizah duygusunun farklı değişkenlerle olan ilişkisi incelenmiştir. Ancak, 14 yaş grubu ergenlerin mizah ve arkadaşlık ilişkileri üzerinde bir çalışmaya rastlanmamış ve çalışmanın bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

2.4. Sayıtlar

Araştırma çerçevesinde dikkate alınan ve kabul edilen varsayımlar aşağıda verilmiştir;

1. Araştırmada kullanılan Arkadaş İlişkileri Ölçeğinin ve Ergenlikte Mizah Ölçeğinin ilköğretim ikinci kademeye devam eden öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinde mizahın etkisi hakkında bilgi toplama konusunda yeterli olduğu varsayılmaktadır.

2. Ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ve mizah duygusu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla kullanılan ölçekler ergen tarafından cevaplandırıldığından ergenlerin arkadaş ilişkilerinde kullandığı mizah duygusunu yansıttığı varsayılmaktadır.
3. Örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
4. Öğrencilerin ölçekleri doldururken objektif olacağı varsayılmaktadır.

2.5. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın uygulaması 2007-2008 eğitim öğretim yılı güz döneminde gerçekleştirilip belirlenen ilişkiler bu zaman kesiti ile sınırlıdır.
2. Örneklem grubu Bolu ilinde bulunan ve farklı okullarda(Köy okulları, İlçe Merkezindeki İlköğretim Okulları, İl Merkezindeki İlköğretim okulları) öğrenimine devam eden ilköğretim ikinci kademedeki 14 yaşını tamamlamış öğrencilerle sınırlıdır.
3. Araştırmada elde edilen bulgular, öğrencilerin ölçeklere verdikleri yanıtlar ve kişisel bilgi formu ile sınırlıdır.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEM VE ARAÇLARI

Bu araştırma 14 yaş ergenlerde arkadaşlık ilişkisi ve mizah duygusu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla planlanmış bir çalışmadır.

Bu araştırma durum saptamaya yönelik betimsel bir çalışmadır. Araştırmada mizah duyguları ergenlerin arkadaşlık ilişkileri, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, yaşadıkları yerleşim birimleri karşılaştırılmıştır. Bu bölüme araştırma kapsamına giren ergenler, araştırmada kullanılacak veri toplama araçları, verilerin toplanmasında izlenen işlem yolu ve elde edilen verilerin istatistiksel analizine yönelik bilgiler sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini, 2007-2008 öğretim yılında Bolu il merkezi, ilçe ve köylerde Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı İlköğretim okullarına devam eden 14 yaş ergenler oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklemini, Bolu il merkezindeki ilköğretim ikinci kademe sekizinci sınıfta okuyan 351 öğrenci oluşturmaktadır.

Bolu İl Milli Eğitim Müdürlüğüne müracaat edilerek araştırmanın yapıldığı 2007-2008 öğretim yılına ait evreni oluşturan sekizinci sınıf öğrenci sayıları tespit edilmiştir. Araştırmanın örneklemini belirlemek için %95 güven düzeyinde, %5 duyarlılıkla Basit Rastgele Örnekleme Yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklemine alınacak öğrenci sayısı belirlendikten sonra, İl, İlçe ve Köylere evren ağırlıkları dikkate alınarak oransal olarak dağıtılmıştır. Daha sonra İl, İlçe ve Köylerde okul ve öğrenciler Basit Rastgele Örnekleme Yöntemi kullanılarak belirlenmiş ve uygulama yapılmıştır.

Örnekleme alınan öğrenci sayısı il merkezindeki okullarda 96 erkek, 90 kız, toplam 186 öğrenci, ilçedeki okullarda 55 erkek, 48 kız toplam 103 öğrenci, köyedeki okullarda 32 erkek, 30 kız, toplam 52 öğrencidir.

$$n = \frac{t^2 \cdot x \cdot (p \cdot q)}{d^2}$$

n= Kitle Sayısı

t= 1,96

p=0,5

q= 0,5

d(duyarlılık) = 0,05

$$n = \frac{3608 \cdot (1.96)^2 \cdot (0.5 \cdot 0.5)}{(0.05)^2 (3608) + (1.96)^2 (0.5 \cdot 0.5)} = 347$$

İl merkezi okullardan iki, ilçedeki okullardan iki fazla anket uygulandığı için örneklem sayısı 351 olarak alınmıştır.

3.3. Verileri Toplama Araçları

Bu bölümde araştırmada görüşülen örneklem grubuna uygulanan veri toplama araçlarının niteliklerine değinilecektir. Araştırmada veri toplama aracı olarak üç form kullanılmıştır.

Ergenler için daha detaylı bilgi edinmek amacıyla oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Ergenlerde arkadaş ilişkisi ile mizah duygusu arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla “Ergenlikte Mizah Ölçeği” ve “Arkadaşlık İlişkileri Ölçeği” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Ergenlerin kimliklerine ilişkin bilgileri (cinsiyet, doğum sırası, kaçınıcı çocuk olduğu, yerleşim birimi) almak için araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

3.3.2. Ergenlerde Mizah Ölçeği

Ergenlikte Mizah Ölçeği (EMÖ) 2004 yılında Oral tarafından geliştirilmiştir. Ergenlikte mizah ölçeği 35 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin oluşturulmasında 3 aşama izlenmiştir. 1. aşama, madde yazımı; bu aşamada, ergenlikte mizah kullanımıyla ilgili literatür taraması yapılmış, bunun sonucunda elde edilen bilgilere dayanarak, 44 madde hazırlanmıştır. 2. aşama, ergenlikte mizah kullanma ölçeğinin yapısı; bu ölçek, dördümlü Likert tipi bir ölçektir. Maddelerdeki yanıt seçenekleri 1=Asla, 2= Bazen, 3= Çoğu Zaman, 4= Daima olarak belirlenmiştir. 3. aşama, Ön Denemelerin Yapılması; oluşturulan 44 maddelik ölçek deneme formu, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Rehberlik ve Danışmanlık alanında uzman olan iki öğretim üyesi tarafından incelemeye geçirilmiş, bu incelemede anlaşılabilirlik ve kapsam üzerinde durulmuştur. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra hazırlanan ölçek, Antalya Atatürk İlköğretim Okulu Müdürlüğünden izin alındıktan sonra, 428 denek üzerinde uygulanmıştır. 4. aşama, faktör ve güvenilirlik çalışmaları; deneklere uygulanan 44 maddelik ölçeğe ait olan veriler üzerinde güvenilirlik çalışması ve faktör analizi yapılmıştır. Bunun için veriler SPSS 9.0 paket programında değerlendirilmiştir.

Yapılan faktör analizi sonucunda, 9 maddenin faktör yük ağırlıklarının düşük ya da binişik oldukları görülmüştür. Bu maddeler analiz dışı bırakılarak, toplam madde sayısı 35'e indirilmiş, faktör analizi tekrar yapılmıştır. Kaiser normalizasyonu ile varimax rotasyonu yapılarak elde edilen analiz sonucunda, ölçeğin üç faktörden oluştuğu saptanmıştır. Faktör 1, olayları algılama, öğrenme, hatırlama, senaryo oluşturmayı kapsayan bilişsel süreç ve manipulasyonları güçlendirmek için mizahın kullanılmasını içermektedir. Faktör 2, grupta ve kaşı cinsle iletişim ve etkileşimi güçlendirmek için mizahın kullanılmasını kapsamaktadır. Faktör 3, ise kaygı, korku

ve gerginlikle başa çıkmak için mizahın kullanılmasını kapsamaktadır. Yapılan güvenirlik çalışması sonucunda, ölçeğin standart sapma değerinin .8391 – 1.0479 arasında değiştiği gözlenmiş, toplam ölçeğin Cronbach – alfa değeri .8924, Spearman-Brown testi değeri ise .8434 bulunmuştur. Faktörlerin Cronbach – alfa ayrı ayrı hesaplanmıştır. Buna bağlı olarak, Cronbach – alfa değeri Faktör 1 için .7938, Faktör 2 için .7704, Faktör 3 için .744 olarak bulunmuştur.

Denekler, ölçekteki maddelere tamamen katılıyorum (4 puan), katılıyorum (3 puan), katılmıyorum (2 puan), kesinlikle katılmıyorum (1 puan) seçeneklerine göre yanıt vermektedirler. Yüksek puan, ergenin mizah duygusunun yüksek olduğunu belirtmektedir (Oral, 2004: 20-26).

3.3.3. Arkadaş İlişkileri Ölçeği

Arkadaşlık İlişkileri Ölçeği (AİÖ) 1997 yılında Kaner tarafından geliştirilmiştir. Arkadaşlık İlişkileri Ölçeği 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, 1997-1998 eğitim öğretim yılında Ankara il merkezinde bulunan alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyi temsil ettiği düşünülen okul listelerinden kolayca elde edilen gruplara uygulanan tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiş liselerin 1. ve 2. sınıflarında öğretim gören 14-18 yaşlarındaki 1700 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçeğin boyutlarını ve faktör yapısını belirlemeye yönelik yapı geçerliliğinin incelenmesinde bir faktör analizi tekniği olan Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis) uygulanmış ve özdeğerleri 1'in üzerinde olan ve varyansın %53.9'unu açıklayan 8 faktör elde edilmiştir. Maddelerin ait oldukları faktörlerdeki yük değerleri birinci faktör için .538 - .760, ikinci faktör için .413- .783, üçüncü faktör için .542- .742, dördüncü faktör için .534- .807 arasındadır. Faktör analizi sonucunda belirlenen 4 faktör birlikte, toplam varyansın % 54.3'ünü açıklamaktadırlar. Ölçeğin tüm puan değişimine % 32.4 katkıda bulunan ve "Bağlılık" olarak adlandırılan birinci faktör 8 maddeden; %9.2 katkıda bulunan ve "Güven ve Özdeşim" olarak adlandırılan ikinci faktör 4 maddeden; % 6.7 katkıda bulunan ve "Kendini Açma" olarak adlandırılan üçüncü faktör 3 maddeden; % 6.0 katkıda bulunan ve "Sadakat" olarak adlandırılan dördüncü faktör yine 3 maddeden oluşmaktadır.

Analizler sonucunda AİÖ'nde yer alan alt boyutların ölçtüğü davranışlar aşağıda belirtilmiştir.

Bağlılık: Bu alt ölçekte, ergenlerin birbirlerine karşılıklı sevgi ve yakınlık duymalarını ifade eden 8 madde bulunmaktadır.

Güven ve Özdeşim: Ergenlerin birbirlerine karşılıklı güvenmeleri ve özdeşimleriye ilgili 4 madde yer almaktadır.

Kendini Açma: Üç maddeden oluşan bu alt ölçekte, ergenin sorularını arkadaşlarıyla paylaşımı ölçülmektedir.

Sadakat: Başı derde giren arkadaşlarını korumak amacıyla yalan söylemeyi ve arkadaşları onun başını derde soksa bile onların yanında yer almayı içeren 3 maddeden oluşmaktadır.

Denekler, ölçekteki maddelere her zaman (5 puan), sık sık (4 puan), arasıra (3 puan), nadiren (2 puan) ve hiçbir zaman (1 puan) seçeneklerine göre yanıt vermektedirler. Alt ölçeklerden alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar, madde sayısının 5 ile çarpımı ile 1 arasındadır. Yüksek puan, arkadaşlarla olumlu ilişkileri ifade etmektedir (Kaner, 2002: 79-88).

3.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının uygulanması, 2007-2008 eğitim-öğretim yılının birinci yarı yılında gerçekleştirilmiştir. Uygulama öncesi belirlenen kurumlardan gerekli izinler alınmış, veri toplama süresi belirli aralıklarla gerçekleştirilmek üzere toplam bir ay sürmüştür. Örnekleme oluşturan ilköğretim okullarında müdür ve öğretmen izinleri doğrultusunda ekim ayında gidilerek veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama araçları, bizzat araştırmacı tarafından uygulanarak, ölçeklerle ilgili gerekli açıklamalar yapılmış, mümkün olduğunca objektif sonuçlar alınması ve gerçek durumun yansıtılması için sorulan sorulara içtenlikle cevap vermeleri istenmiştir. Veri toplama araçlarının uygulanması sırasında, 35-40 dakikalık zaman verilerek ölçek rahat bir uygulama ortamında uygulanmaya çalışılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Kaner'in "Arkadaşlık İlişkileri Ölçeği" ile Oral'ın "Ergenlerde Mizah Ölçeği" ve ergenlere yönelik hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılarak toplanan veriler, SSPS istatistik paket programında analiz edilmiştir. Ergene ait demografik bilgiler, frekans ve yüzdeler bilgileri kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırmada, ergene ait bilgi formundan elde edilen veriler, bilgi formundaki sıraya göre kodlanmıştır. Araştırmaya 351 ergen katılmıştır. 14 yaş ergenlerle ilgili kişisel bilgiler ve ergenlerin mizah duygusunun arkadaşlık ilişkilerinde etkisini yorumlayan verilere ait frekans ve yüzdeler dağılımlar gösterilmiştir. Ergenlerin arkadaşlık ilişkisi ile mizah duygusu arasındaki ilişkiyi ölçmek için korelasyon katsayı sonuçlarına bakılmıştır. Değerkenler arasındaki ilişkiler ise korelasyon analizi ile incelenmiştir. Ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin ve mizah duygularının cinsiyete göre değerlişip değerlişmediğini test etmek için bağımsız örneklem grupları için t testi uygulanmıştır. Örneklem ölçümlerinin dağılımları birbirinden manidar bir farklılık göstermediği ve örneklem varyansının homojen olmadığı için Mann-Whitney U testi, 3 ve daha fazla gruplu karşılaştırmalarda ise nonparametrik varyans analizi Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır (Balcı, 2006:231-232). Anlamlılık seviyesi olarak 0.05 kullanılmış olup, $p < 0.05$ olması durumunda anlamlı farklılığın olduğu, $p > 0.05$ olması durumunda ise anlamlı farklılık olmadığı belirtilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmaya katılan ergenlerle ilgili kişisel bilgiler ve bu bilgilere yönelik değişkenlere göre arkadaşlık ilişkileri ve mizah duygusunu yorumlayan frekans ve yüzdesel dağılımlar, Mann Whitney U- Testi ve Kruskal Wallis H- Testi analizi sonuçlarına ilişkin bulgular tablolaştırılarak verilmiştir.

Araştırma bulgularının ve yorumlarının yer aldığı bu bölümde, araştırmaya katılan ergenlerin demografik özellikleriyle ilgili veriler sayı ve yüzde değerleriyle ilgili bulgular Tablo-1’de belirtilmiştir. Arkadaşlık ilişkisi ve mizah duygusu arasındaki ilişkinin korelasyon katsayı sonuçları Tablo-2’de, öğrencilerin cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırasına ve yaşadıkları yerleşim birimine göre arkadaşlık ilişkileri Tablo3-6’da, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırasına ve yaşadıkları yerleşim birimine göre mizah duygusu Tablo 7-10’da, yerleşim birimlerine göre arkadaşlık ilişkisinde mizah duygusunun etkisi Tablo-11’de, arkadaşlık ilişkisinin alt ölçekleriyle mizah duygusunun ilişkisi Tablo-12’de verilmiştir.

Tablo-1’de ergenlerin demografik bilgileri verilmiştir.

Tablo-1 Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken	Alt Değişkenler	n	%
Yerleşim Yeri	İl	186	53,0
	İlçe	103	29,3
	Köy	62	17,7
	Toplam	351	100,0
Cinsiyet	Kız	168	47,9
	Erkek	183	52,1
	Toplam	351	100,0
Kardeş sayısı	1	167	47,6
	2	123	35,0
	3 ve daha fazla	61	17,4
	Toplam	351	100,0
Doğum sırası	İlk çocuk	159	45,3
	Ortanca Çocuk	169	48,1
	Sonuncu Çocuk	2	6,6
	Toplam	351	100,0

Yukarıdaki Tablo, incelendiğinde araştırmaya katılan ergenlerin yerleşim birimlerinin oranı il %53.0, ilçe %29.3, köy %17.7, cinsiyet faktörü incelendiğinde kız ergenlerin oranı % 47.6, erkek ergenlerin oranı % 52.1, kardeş sayısı 1 kardeşi olanlar %47.6, 3 ve daha fazla kardeşi olanlar %17.4'tür. Ergenlerin doğuş sırası, birinci çocuk olanlar % 45.3, ortanca çocuk olanlar %48.1 ve sonuncu çocuk olanlar ise %6.6 olarak saptanmıştır.

Ergenlerin arkadaşlık ilişkisi ve mizah duygusu arasındaki ilişkiye göre korelasyon katsayı sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo-2 Ergenlerin Arkadaşlık İlişkisi ve Mizah Duygusu Arasındaki İlişkiye Göre Korelasyon Katsayı Sonuçları

		Arkadaşlık İlişkisi
Mizah Duygusu	r	0,240
	p	0,000
	N	351

Tablo 2'ye göre ergenlerin toplam mizah puanı ile toplam arkadaşlık puanı arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir ($p < 0.05$). Toplam mizah puanı arttıkça arkadaşlık puanında da artış olduğu görülmektedir.

Ergenlik döneminde aile önemini yitirmekte ve arkadaşlar ön plana çıkmaktadır. Fakat ergenin arkadaş grubuna katılması ya da yakın arkadaş olarak hissedilmesi oldukça zordur. Bu doğrultuda ergenlerin bir gruba üye olabilmeleri için mizahı kullandıkları düşünülmektedir.

Araştırmalar, mizah duygusunun birçok sosyal faaliyeti desteklediğini göstermiştir. Örneğin yetişkinler mizahı ilişkilerini sağlamlaştırmak ya da geliştirmek için kullanır. Mizah aynı zamanda gruplar arası bağları kuvvetlendirmeye ve bazı grupların arasında oluşan kötü durumu ve düşmanlığı gidermeye de yarar (Akt. Eder ve Stanford, 1984:235).

Eder ve Stanford (1984), yaptıkları çalışmada ergenler arasındaki arkadaşlık ilişkisinde mizahın etkisini araştırmıştır. Araştırmada lise öğrencileri okul kafeteryasında sistematik olarak gözlenerek veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda ergenlerin mizah duygusunu yeni bir gruba girerken kullandıkları gözlenmiştir. Bu sonuç araştırma bulgularıyla tutarlıdır.

Further M. F. Rikken (1986), İsveç'in bir şehrindeki beşinci sınıf çocuklarında (11-12 yaş) yaptığı çalışmada, gruba hükmeden , erkek ve kız öğrenciler arasında

en popöler olan çocuğun aynı zamanda , en sık espri yapan ve esprilerinde cinsel atıflarda bulunan çocuk olduğu anlaşılmıştır (Akt. Führ, 2002). Popöler çocukların arkadaşları tarafından sevilen ve aranan çocuklardır. Grup içinde düşünceleri önemsendir. Mizah duygusunun grup içinde önemli olduğu düşünölmektedir. Popöler çocukların da mizahı kullanarak grupta lider olmayı sürdürdükleri düşünölmektedir.

Ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin cinsiyete göre t- Testi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo-3 Ergenlerin Cinsiyete Göre Arkadaşlık İlişkisi Puanlarına Ait t- Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Mean	ss	t	Sd	p
Arkadaşlık İlişkisi Puanı	Kız	168	68,5	12,7	0,378	349	0,705
	Erkek	183	67,9	13,1			

Tablo-3'te t- Testi sonuçları incelendiğinde ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p>0,05$). İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte kızlarda arkadaşlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Kızların arkadaşlarını erkeklerden daha fazla sevdikleri, sınırlarını daha çok açtıkları bulunmuştur. Ayrıca kızlar çoğunlukla arkadaşları ile küçük gruplar içinde vakit geçirirken, erkeklerin arkadaşlık ilişkilerini kızlara kıyasla daha büyük gruplar halinde, spor veya benzeri içinde yürüttükleri görülmüştür (Hortaçsu, 1997: 32) Bu nedenle kızların arkadaşlık ilişkilerinin daha iyi olduğu düşünülmektedir.

Roscoe ve ark. (1987), 277 üniversite öğrencisi arasında yaptıkları araştırmada, yakın ilişkileri paylaşma, fiziksel-cinsel etkileşim, güven ve açıklık boyutlarında cinsiyete göre fark olduğunu ortaya konulmuştur. Kızlar yakın ilişkilerinin en ayırt edici özelliğini açıklık, erkekler ise fiziksel-cinsel etkileşim olarak görmektedir. Bu da erkeklerin yakın ilişkiye girmesini zorlaştırdığı düşünülmektedir.

Çok (1993), üniversite öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve bunun anne baba tutumlarıyla ilişkisini incelediği çalışmada karşı cinsten arkadaşı olanların, kızlar arasında, erkekler arasında olduğundan daha fazla olduğunu bulmuştur. Bu sonuç araştırma bulgularıyla tutarlı değildir. Bunun nedeninin örneklem grubunun farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ergenlik döneminde ergenler bir gruba üye olmak isterler. Onlar için arkadaş ilişkileri kadar arkadaş sayısı da oldukça önemlidir. Fakat arkadaş sayısının arkadaş ilişkilerinin bir göstergesi olmadığı düşünülmektedir. Bu amaçla Çevik (2007), araştırmasında lise üçüncü sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve arkadaşlık ilişkilerindeki bazı değişkenlere göre benlik saygısını incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, erkeklerin kızlara göre daha fazla arkadaşına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç araştırma bulgularıyla tutarlı değildir. Bunun nedeni olarak Çevik'in yaptığı araştırmanın sadece arkadaş sayısına bakılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ergenlerin kardeş sayısına göre arkadaşlık ilişkisi Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo-4 Ergenlerin Kardeş Sayısına Göre Arkadaşlık İlişkisi Puanlarına Ait Kruskall- Wallis Testi Sonuçları

Kardeş Sayısı	N	Mean	Median	ss	Min	Max	Sıra Ort.	Kruskall-Wallis	Sd	p	
Arkadaşlık İlişkisi Puanı	1	167	67,8	71	13,8	21	90	176,0	3,5	2	0,172
	2	123	69,6	71	12,1	29	90	185,9			
	3 ve Daha Fazla	61	66,4	67	11,8	33	88	156,0			

Tablo-4'e göre ergenlerin arkadaşlık puanları açısından , kardeş sayı grupları arasında anlamlı farklılık görülmemektedir ($p>0.05$).

İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, en yüksek arkadaşlık puanı iki kardeşli grupta, en düşük arkadaşlık puanı ise üç ve daha fazla kardeşli grupta olduğu görülmektedir.

Ergenlik döneminde; pek çok kardeş birbirine karşı zıt duygulara sahip olabilsede, sırdaş olarak birbirlerine güvenmektedirler. Birbirlerine karşı karmaşık duygular hissettikleri halde; cinsellik, karşı cinsle arkadaşlık ve buna benzer konularda birbirlerinin sırdaşı ve danışmanı olurlar.

Ergenler üzerindeki değişimlerin büyük bir kısmı küçük kardeşin 12 yaşına girmesiyle birlikte tamamlanmış olur. Söz konusu yaştan itibaren, küçük kardeş artık eskisi kadar çok gözetim ve denetime gereksinim duymaz. Küçük ve büyük kardeş arasındaki yetkinlik ve bağımsızlık açılarından varolan farklar giderek kapanmış olur. Örneğin; 6 yaşındaki çocuk 3 yaşındaki kardeşinden çok daha fazla yetkindir; ancak 15 ve 12 yaşlarındaki iki kardeşe bakıldığında bu fark hemen hemen kapanmış

gibidir ve neredeyse eşit oldukları görülür (Kılıçarslan, 2001:44). Bu açıdan düşünüldüğünde kardeş sayısının arkadaşlık ilişkilerini etkilemediği düşünülmektedir.

Hortaçsu (1989) tarafından yapılan araştırmada 12 ve 18 yaş arasındaki ergenlerde en sık konuştukları, konuşmaktan en çok zevk aldıkları ve kendilerine en yakın gördükleri kişiler sorulduğunda genelde anne ve aynı cinsten arkadaş ilk iki sırayı almış, üçüncü sırayı, kızlarda abla, erkeklerde ise en sık ve yakın kişi sıralamasında baba almıştır. Bu sıralamaya göre ergenlerde aynı cinsten arkadaş, kardeş sayısı ne olursa olsun daha önemli olduğu görülmektedir. Bu çalışma yapılan çalışmayı destekler niteliktedir.

Yapılan araştırmalar güç dengesi açısından bakıldığında kardeş ve arkadaş ilişkilerinin benzeştiğini göstermiştir. Arkadaş ve kardeş ilişkileri yaş ve cinsiyete göre değişebileceği gibi, içinde yaşanılan toplumsal kesim ve zamana göre de değişebilmektedir. Geniş aileyle ilişkilerin azalması ve ailelerin daha az sayıda çocuk yapması gençlerin kardeşle birlikte olma olasılığını düşürmektedir (Hortaçsu, 2002: 59).

Furman ve Robins (1985)'de yaptıkları çalışmada en yüksek düzeyde çatışma kardeş ilişkileri için belirtilmiş, kardeş ilişkileri arkadaşlık ilişkilerine kıyasla daha önemli, daha fazla yardım, güvenli birliktelik, değer yükseltme ve şefkat sağlayan, ancak daha uzak, daha az doyurucu ve daha az birlikte faaliyet içeren ilişkiler olarak tanımlanmıştır.

Updegraff ve ark. (2002), yaptıkları çalışmasında ergenlerin kardeşlerine karşı en yakın arkadaşlarıyla olan ilişkilerini kıyaslamak ve ergenlerin kardeşlik ve arkadaşlık ilişkilerindeki farklılıkları belirlemeyi amaçlamıştır. Birbirini takip eden üç yıl boyunca kardeşlerle bireysel olarak ev ortamındaki ilişkileri hakkında gözlem yapılmış ve analizler ilişkilerin iki boyutu üzerine odaklanmıştır. Bunlar; duygusal

yakınlık ve kontroldür. Gözlemlere göre; ergenler arkadaşlarıyla kardeşlerinden daha yakın, kardeşleriyle arkadaşlarıyla olduklarından daha kontrollü oldukları gözlenmiştir. Yapılan çalışmaya göre kardeşlere ve arkadaşlara yüklenen anlamlar farklıdır. Kardeş sayısı ne olursa olsun arkadaş ilişkileri etkilenmediği düşünülmektedir.

Kardeş ilişkilerinde kardeş sayısı değil ilişkilerin niteliği önemlidir. Kardeş ilişkisinin kalitesi, ergenlerin sadece akran ilişkilerini değil, genel anlamda uyumlarını da etkiler. Olumlu kardeş ilişkileri ergenin okul başarısına, toplumsal ilişkilerine, bağımsızlığına ve özdeğerine katkı sağlar (Steinberg, 2007:163). Ergenlerin kardeş sayısının arkadaş ilişkilerini etkilemeyeceği düşünülmektedir.

Ergenlerin doğum sırasına göre arkadaşlık ilişkisi puanlarının Kruskal- Wallis testi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo-5 Ergenlerin Doğum Sırasına Göre Arkadaşlık İlişkisi Puanlarına Ait Kruskall- Wallis Testi Sonuçları

	Doğum Sırası	N	Mean	Median	ss	Min	Max	Sıra Ort.	Kruskall-Wallis	Sd	p
Arkadaşlık İlişkisi Puanı	İlk Çocuk	159	67,7	70	13,0	27	90	172,7	4,17	2	0,123
	Ortanca Çocuk	169	69,1	71	13,1	21	90	184,0			
	Sonuncu Çocuk	23	65,0	68	11,2	33	88	139,6			

Tablo-5 incelendiğinde ergenlerin arkadaşlık puanları açısından, doğum sırası grupları arasında anlamlı farklılık görülmemektedir ($p>0.05$).

Ailenin ilk çocuğu hem çok sevilir, hem de sık bir denetim altına alınır. Çocuğun üstüne olumlu ya da olumsuz her bakımdan düşme vardır. İlk çocuklara diğer kardeşlerinden beklenilenden daha çok sorumluluk yüklenir. Ortanca çocuk kendinden büyük ve kendinden sonra doğan kardeş arasında sıkışıp kalmıştır. Adler'e göre ortanca çocuk kendinden daha güçlü ve yeterli büyük kardeş ile kendinden sonra gelen kardeşin yarattığı ikili sorunlarla baş etmek zorundadır. En küçük çocuk ise ailenin oyuncak bebeği olur ve şımartılır. Çevresini gözünde her zaman çocuk kalır. Bu durum en küçük çocuğun ben merkezci tutumlar geliştirmesine, kendisinden güçlü ve yetenekli kardeşlerinin varlığı ise sürekli bir yetersizlik duygusunun yaşanmasına neden olur (Güngör, 1995). Bu bilgiler doğrultusunda ilk çocuğu sorumluluk yüklenmiş ve son çocuk fazla şımartılmıştır. Ortanca çocuk ise ilk çocuğun otoritesi ve küçük kardeşin şımarıklığı arasında sıkışmıştır. Ortanca çocuklar hem büyük kardeşi hem de kendinden küçük olan kardeşini idare etmek zorunda kalmıştır. Arkadaş ilişkilerinde ise uyumlu olan ortanca çocuğun daha iyi olacağı düşünülmektedir.

Ergenlerin yerleşim birimi değişkenine göre arkadaşlık ilişkisi puanlarının Kruskal- Wallis Testi Sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo-6 Ergenlerin Yerleşim Birimi Değişkenine Göre Arkadaşlık İlişkisi Puanlarına Ait Kruskall- Wallis Testi Sonuçları

Yerleşim Yeri	N	Mean	Median	ss	Min	Max	Sıra Ort.	Kruskall-Wallis	Sd	p	
Arkadaşlık İlişkisi Puanı	İl	186	68,4	71	13,6	21	88	180,6	5,232	2	0,073
	İlçe	103	66,0	69	12,9	31	89	158,0			
	Köy	62	71,2	71	10,2	47	90	192,3			

Tablo-6 incelendiğinde ergenlerin araştırma sonucunda arkadaşlık puanları açısından, yerleşim yeri grupları arasında anlamlı farklılık görülmemiştir ($p>0.05$).

İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte en yüksek arkadaşlık puanının köyde yaşayan grupta, en düşük arkadaşlık puanının ise İlçede yaşayan grupta olduğu görülmektedir.

Yurt dışında yapılan araştırmalar etnik kentli ve azınlık ergenlerin kendi içlerinde çok sıkı bir arkadaşlık ilişkisine sahip olduğunu göstermektedir (Way ve ark 2005). Ergenler kendi etnik grupları arasında daha sıkı bir ilişkiye sahiptir. Yerleşim birimlerindeki ergenlerin farklı bir seçeneklerinin olmamasından kaynaklı olarak arkadaş ilişkilerinde bir farklılık görülmediği düşünülmektedir.

Çevik (2007), Adana ili Seyhan ilçesinde bulunan altı genel lisede toplam 532 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmasında, öğrencilerin yakın arkadaşlarının arkadaşlık konusundaki görüşlerine çoğunlukla saygı duyduklarını belirtmiştir. Saygı duymak arkadaşların duygularının önemsendiğini göstermektedir. İlçedeki öğrencilerin arkadaşlarına değer verdiği ve aynı zamanda arkadaşlık ilişkilerinin iyi olduğu düşünülmektedir.

Way ve ark. (2005), düşük gelirli, kentli, etnik azınlık grupların yakın arkadaşlık deneyimlerinin cinsiyet, yaş gibi konularına ışık tutmak ile psikolojik

(birbirine güvenmeme, inanç) ve fiziksel çevrenin yakın arkadaşlıkları nasıl şekillendirdiğini göstermek amacıyla araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda kentli erkek ergenlerin sır paylaşımının kızlarda olduğu gibi önem taşıdığı bulunmuştur. Ergenler arasında sır paylanmak güçlü bir dostluk gerektirir.

Führ (2002), yaptığı çalışmasında kız erkek arkadaşlığında kırsal kesimde %11.1, şehirde % 88.9 olarak saptanmıştır. Araştırma bulgularında kırsal kesimdeki ergenlerin arkadaş ilişkilerinin düşük, şehirdeki ergenlerin arkadaş ilişkilerinin yüksek olduğunu göstermiştir. Kırsal kesimdeki ergenlerin arkadaş ilişkilerinde fazla seçenekleri yoktur. Şehirdeki ergenlerin ise arkadaşlarını seçme şansı daha fazladır. Bu nedenle şehirdeki ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinin daha iyi olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Ergenlerin cinsiyete göre mizah duygusu puanlarının Mann- Whitney U- testi sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo -7 Ergenlerde Cinsiyete Göre Mizah Duygusu Puanlarının t- Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Mean	ss	t	Sd	p
Mizah Duygusu Puanı	Kız	168	88,6	18,0	-0,544	349	-0,586
	Erkek	183	89,6	16,9			

Tablo-7 t- Testi sonuçları incelendiğinde ergenlerin mizah puanı açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p>0,05$). İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte erkeklerde mizah puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Toplumda kız ve erkek ergenlere yüklenen anlamlar farklıdır. Erkekler daha baskın ve saldırgan bir role sahipken, kız ergenler daha pasif rollere sahiptir. Kazarian ve Martin (2004)'in yaptıkları araştırmada erkeklerin yıkıcı mizah tarzlarını kızlara oranla daha fazla olduğunu bulmuştur. Mizah, çocuklar doğduklarında refleksif olarak gülme ile başlar ve çocuk büyümeye başladıkça bir gelişim sırasıyla devam eder. Rim (1988), yaptığı araştırmasında tüm mizah ölçümlerinin erkekler açısından negatif, bayanlar açısından da pozitif bir uyum içerisinde olduğunu bulmuştur. Yapılan araştırma ile Rim (1988)'in yaptığı çalışmanın tutarlı olmamasının her iki araştırmanında farklı zamanlarda yapılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yerlikaya (2007), lise öğrencilerinin mizah tarzları ve stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda erkek öğrencilerin mizah duygusunun kız öğrencilerden daha yüksek olduğunu bulmuştur. Bu çalışma araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Özenç (1998), yaptığı araştırmasında otoriter ve demokratik algılanan ana-baba tutumlarının, genç yetişkinlerin durumluk mizah tepki düzeylerine etkisini

incelemiştir. Araştırma sonucunda erkek ve kız ergenlerin durumluk mizah tepki düzeylerinde anlamı bir fark bulunmamıştır.

Carroll (1989), yaptığı araştırmasında mizah anlayışı açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemiştir. Araştırma sonucunda kız ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Ergenlerin kardeş sayısı değişkenine göre mizah duygusu puanlarının Kruskal-Wallis Testi sonuçları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo-8 Ergenlerin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Mizah Duygusu Puanlarına Ait Kruskall- Wallis Testi Sonuçları

Kardeş Sayısı		N	Mean	Median	ss	Min	Max	Sıra Ort.	Kruskall-Wallis	Sd	p
Mizah Duygusu Puanı	1	167	90,3	87	17,5	42	133	180,9	3,8	2	0,148
	2	123	89,2	90	17,4	41	133	180,8			
	3 ve Daha Fazla	61	85,5	82	16,9	52	123	152,9			

Tablo-8’de ergenlerin mizah puanları açısından , kardeş sayı grupları arasında anlamlı farklılık görülmemektedir ($p>0.05$).

İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, en yüksek mizah puanı bir kardeşli grupta, en düşük mizah puanı ise üç ve daha fazla kardeşli grupta olduğu görülmektedir.

Mizah bireyde var olan bir kişilik özelliğidir (Yücel, 2002). Aile içi nüfusun az olması durumunda anne babanın çocuklarına göstereceği ilgi ve zaman çok nüfuslu ailelere kıyasla daha fazla olmaktadır. Ancak burada önemli olan kardeş sayısından çok gösterilen ilginin ve harcanan zamanın niteliğidir. Ayrıca çocuklarda sözcük dağarcığı gelişimi aile ve yakın çevre ile ilgili olduğu kadar, çocuğun sahip olduğu kültürel olanaklarla ve zengin uyarıcı bir çevre ile de ilgilidir. Kardeş sayısının anlamlı bir farklılık göstermemesinin aile niteliklerinden ve çevre uyarıcılarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ergenlerin doğum sırası değişkenine göre mizah duygusu puanlarının Kruskall- Wallis testi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo-9 Ergenlerin Doğum Sırası Değişkenine Göre Mizah Duygusu Puanlarının Kruskall- Wallis Testi Sonuçları

	Doğum Sırası	N	Mean	Median	ss	Min	Max	Sıra Ort.	Kruskall-Wallis	Sd	p
Mizah Duygusu Puanı	İlk Çocuk,	159	90,7	88	16,4	42	131	185,9	5,451	2	0,065
	Ortanca Çocuk	169	88,6	87	18,6	41	133	172,2			
	Sonuncu Çocuk	23	82,2	82	12,7	53	106	135,3			

Tablo-9'a göre ergenlerin mizah puanları açısından , doğum sırası grupları arasında anlamlı farklılık görülmemektedir ($p>0.05$).

İlk doğan ya da tek çocuklar, kardeşlerinin gelişinden önce, anne babalarının ilgi ya da sevgisini başkalarıyla paylaşmama ve bir yetişkin çevresi içinde işlev görmeye yetenekli olma ayrıcalıklarına sahiptirler (Gender ve Gardiner, 2007:312). Ortanca çocukların anne babanın birinci çocuğuna göre, daha ılımlı davranması nedeni ile otorite ile sorunları olmaz. En küçük çocuğun ailede daha ayrıcalıklı bir yeri vardır. Genellikle bu çocuklar bütün ailenin ilgi ve sevgi kaynağı durumundadırlar (Güngör, 1995: 53). Doğum sırası, çocukların mizah gelişimi üzerinde doğrudan etkili olmayıp anne baba ve diğer yetişkinlerin tavır ve farklı muamelelerinden olumlu ve olumsuz etkilerinin sonucu olduğu düşünülmektedir.

Ergenlerin yerleşim birimi değişkenine göre mizah duygusu puanlarının Kruskall- Wallis testi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo-10 Ergenlerin Yerleşim Birimi Değişkenine Göre Mizah Duygusu Puanlarına Ait Kruskal- Wallis Testi Sonuçları

Yerleşim Yeri	N	Mean	Median	ss	Min	Max	Sıra Ort.	Kruskall-Wallis	Sd	p	
Mizah Duygusu Puanı	İl	186	90,0	87,5	18,1	45	133	179,0	0,798	2	0,671
	İlçe	103	88,8	88	17,6	42	130	176,7			
	Köy	62	86,9	86,5	14,7	41	123	165,8			

Tablo-10’da ergenlerin mizah puanları açısından , yerleşim yeri grupları arasında anlamlı farklılık görülmemektedir ($p>0.05$).

İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte en yüksek mizah puanının ilde yaşayan grupta, en düşük mizah puanının ise köyde yaşayan grupta olduğu görülmektedir.

İl merkezinde yaşayan ergenler köyde yaşayan ergenlere göre daha fazla uyarıcı ile karşılaşmakta ve seçim şansları fazla olmaktadır. Fazla uyarıcı ile karşılaşan ergen gördükleri arasında farklılıkları anlamakta ve bu farklılıklar ona komik gelmektedir. Mizah teorilerinden biri olan Uyuşmazlık kuramına göre bireyler tutarsız, uyuşmaz düşünce veya durumların birlikteliğinden ya da alışlagelmiş kurallardan farklı olan düşünce ya da durumların sunulmasından mizah üretmektedir (Akt. Yerlikaya,2003). Bu durumun ortaya çıkması için ergenlerin uyarıcılarla karşılaşması ve bu uyarıcılarla tekrar karşılaştığında arasındaki farkı görüp bu durumun ona komik gelmesi gerekmektedir. Köyde yaşayan ergenlerin farklı kişiler ve farklı olaylar görme şansı diğerlerine göre pek fazla olmamaktadır. Bu yüzden il merkezindeki ergenlerin mizah duygularının daha yüksek olacağı düşünülmektedir.

Führ (2002), köy okulları ve şehir merkezindeki 12-16 yaş ergenlerin mizah kullanımı, yapısı ve fonksiyonlarını incelediği araştırmasında köydeki ergenlerin mizah yapısı ve fonksiyonunda hızlı bir değişim gözlememiştir.

Mizah duygusu dile hakim olmayı ve dili ustaca kullanmayı gerektirir. Köyde yaşayan ergenlerin dille ilgili deneyim geçireceği zengin uyarıcı bir çevrelerinin bulunmaması, ayrıca ailede sözcük dağarcığının kısıtlı oluşu, dili kullanan iyi bir modelin olmayışı ve çocuklarla sözlü bir iletişimin yetersiz olması bu çocukların dil gelişiminde geride kalmalarına neden olmaktadır. Bu durumun mizahı kullanmayı etkileyen nedenlerden biri olduğu düşünülmektedir.

Ergenlerin yerleşim birimlerine göre arkadaşlık ilişkisi ölçeği ve ergenlerde mizah ölçeği korelasyon katsayı sonuçları Tablo-11'de verilmiştir.

Tablo-11 Ergenlerin Yerleşim Birimlerine Göre Arkadaşlık İlişkisi Ölçeği ve Ergenlerde Mizah Ölçeği Korelasyon Katsayı Sonuçları

Yerleşim Yeri		Toplam_arkadaşlık	
İl	Toplam_Mizah	r	0,284
		p	0,000
		N	186
İlçe	Toplam_Mizah	r	0,225
		p	0,022
		N	103
Köy	Toplam_Mizah	r	0,113
		p	0,382
		N	62

Tablo-11 incelendiğinde ilde yaşayan ergenlerde toplam mizah puanı ile toplam arkadaşlık puanı arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir ($p < 0.05$ $r = 0.284$). Toplam mizah puanı arttıkça arkadaşlık puanında da artış olduğu görülmektedir. İlçede yaşayan ergenlerde toplam mizah puanı ile toplam arkadaşlık puanı arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir ($p < 0.05$ $r = 0.225$). Toplam mizah puanı arttıkça arkadaşlık puanında da artış olduğu görülmektedir. Köyde yaşayan ergenlerde ise toplam mizah puanı ile toplam arkadaşlık puanı arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir ($p > 0.05$).

Ergenler arasındaki arkadaşlık ilişkisi için mizah birden fazla amaca hizmet etmektedir. Orta okul seviyesindeki kız öğrencilerin arkadaş grubuyla ilgili yapılan bir araştırmaya göre mizah , grup elemanlarına , grubun büyüklüğüne ve arkadaşlar arası yakınlığa, samimiyete göre değişik yollarla kullanılmaktadır. Pratik şakalar , komik hikayeler ve eğlenceli davranışlar iki ya da daha fazla yakın arkadaşlar arasında da gözlemlenir. Bu tarzdaki eğlenceler arkadaş ilişkilerini yetişkinlik beklentileriyle birlikte kullanıp farklı biçimde ifade edilmesine yarar sağlamaktadır. Mizahın tüm çeşitleri hayatımızda direkt konuşmadığımız ve cinsellik gibi hassas konuları dolaylı yoldan paylaşmayı ve konuşmayı etkiler (Eder ve Stanford, 1984: 235).

Köyde yaşayan ergenlerin mizah duygusu ve arkadaşlık ilişkisi arasında anlamlı bir farklılık görülmemesinin nedeni olarak bu yerleşim biriminde yaşayan ergenlerin arkadaş seçiminde fazla seçeneklerinin olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Köyde yaşayan ergenler kısıtlı olanaklara ve kısıtlı bir çevreye sahiptirler. Arkadaş seçiminde mizah duygusunun önemli olmaması bu ergenlerin köyde bulunan az sayıdaki arkadaştan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tablo-12’de Arkadaşlık İlişkisi alt ölçekleriyle Ergenlerde Mizah Ölçeği Korelasyon katsayıları verilmiştir.

Tablo-12 Arkadaşlık İlişkisi Ölçeğinin Alt Ölçekleriyle Ergenlerde Mizah Ölçeğinin Korelasyon Katsayı Sonuçları

		Bağlılık	Güven ve Özdeşim	Kendini Açma	Sadakat
Mizah Duygusu Puanı	r	0,116	0,167	0,205	0,271
	p	0,030	0,002	0,000	0,000
	n	351	351	351	351

Tablo-12 incelendiğinde ergenlerin toplam mizah puanı arttıkça, Bağlılık puanı artmaktadır ($p < 0.05$, $r = 0.116$). Toplam mizah puanı arttıkça, Güven ve Özdeşim puanı ($p < 0.05$, $r = 0.167$), Kendini Açma puanı ($p < 0.05$, $r = 0.205$) ve Sadakat puanı da artmaktadır ($p < 0.05$, $r = 0.271$).

Bağlılık, ergenlerin birbirlerine karşılıklı sevgi ve yakınlık duymalarını, güven ve özdeşim, ergenlerin birbirlerine güvenmeleri ve özdeşimlerini, kendini açma, ergenlerin sorunlarını arkadaşlarıyla paylaşmasını, sadakat, başı derde giren arkadaşlarını korumak amacıyla yalan söylemeyi ve arkadaşları onun başını derde soksa bile onların yanında yer almayı ifade etmektedir (Kaner, 2002: 83).

Ergenlik döneminde arkadaşların etkisi giderek artmaktadır. Ergenler arkadaşlarına güven duyma, sırlarını paylaşma ve arkadaşlarının kendilerini korumalarını beklerler. Mizah duygusu yüksek olan ergenlerin arkadaşları arasında popüler olmasının nedeni olarak aynı zamanda arkadaşları arasında sır paylaşılan, güvenilen ve arkadaşı için her şeyi yapacak bireyler oldukları düşünülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Araştırmada, ergenlerin arkadaşlık ilişkisi ve mizah duygusunun incelenebilmesi için Kaner'in Arkadaşlık İlişkisi Ölçeği, Oral'ın Ergenlerde Mizah Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formundan elde edilen demografik bilgilerin yüzde dağılımları incelendiğinde, araştırmaya katılan yerleşim birimleri oranlarına bakıldığında ilde okuyan ergenlerin sayısı 186 (%53.0), ilçede okuyan ergenlerin sayısı 103 (%29.3), köyde okuyan ergenlerin sayısı 62 (%17.7)'dir. Örneklem grubunda araştırmaya katılan kız ergenlerin oranı 168 (% 47.6), erkek ergenlerin oranı 183 (% 52.1), kardeş sayısı 1 kardeşi olanlar %47.6, 2 kardeşi olanlar %35.0, 3 ve daha fazla kardeşi olanlar %17.4'tür. Ergenlerin doğuş sırası, birinci çocuk olanlar % 45.3, ortanca çocuk olanlar %48.1 ve sonuncu çocuk olanlar ise %6.6 olarak saptanmıştır.

Ergenlerin toplam mizah puanı ile toplam arkadaşlık puanı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($p=0.000<0.05$ $r=0.240$). Toplam mizah puanı arttıkça arkadaşlık puanında da artış olduğu saptanmıştır.

Arkadaşlık ilişkilerinin cinsiyet değişkenine göre cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p=0.715>0.05$). İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte kızlarda arkadaşlık puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Arkadaşlık puanları açısından , kardeş sayı grupları arasında anlamlı bir farklılık göstermemiştir ($p=0.249>0.05$). İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, en yüksek arkadaşlık puanı 2 kardeşli grupta, en düşük arkadaşlık puanı ise 3 kardeşli grupta olduğu saptanmıştır.

Arkadaşlık puanları açısından, doğum sırası grupları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p=0.200>0.05$). İstatistiksel olarak anlamlı

olmamakla birlikte, en yüksek arkadaşlık puanı 3. doğan grupta, en düşük arkadaşlık puanı ise sonuncu doğan grupta olduğu görülmüştür.

Arkadaşlık puanları açısından , Yerleşim yeri grupları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p=0.073>0.05$). İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte en yüksek arkadaşlık puanının köyde yaşayan grupta, en düşük arkadaşlık puanının ise ilçede yaşayan grupta olduğu saptanmıştır.

Mizah puanı açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık olmamıştır ($p=0.703>0.05$). İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte erkeklerde mizah puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Mizah puanları açısından , kardeş sayı grupları arasında anlamlı farklılık görülmemektedir ($p=0.098>0.05$). İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, en yüksek mizah puanı 1 kardeşli grupta, en düşük mizah puanı ise 4+ kardeşli grupta olduğu görülmektedir.

Mizah puanları açısından , doğum sırası grupları arasında anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır ($p=0.203>0.05$). İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, en yüksek Mizah puanı 1. doğan grupta, en düşük mizah puanı ise sonuncu doğan grupta olduğu görülmüştür.

Mizah puanları açısından , yerleşim yeri grupları arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p=0.671>0.05$). İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte en yüksek mizah puanının İlde yaşayan grupta, en düşük Mizah puanının ise Köyde yaşayan grupta olduğu bulunmuştur.

İlde yaşayan ergenlerde; toplam mizah puanı ile toplam arkadaşlık puanı arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır ($p=0.000<0.05$ $r=0.284$). Toplam mizah puanı arttıkça arkadaşlık puanında da artış olduğu görülmüştür.

İlçede yaşayan ergenlerde; toplam mizah puanı ile toplam arkadaşlık puanı arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p=0.022<0.05$ $r=0.225$). Toplam mizah puanı arttıkça arkadaşlık puanında da artış olmuştur.

Köyde yaşayan ergenlerde; toplam mizah puanı ile toplam arkadaşlık puanı arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p=0.382>0.05$).

Toplam mizah puanı arttıkça, bağlılık puanı da artmıştır ($p=0.030<0.05$, $r=0.116$).

Toplam mizah puanı arttıkça, güven ve özdeşim puanının da arttığı bulunmuştur ($p=0.002<0.05$, $r=0.167$).

Toplam mizah puanı arttıkça, kendini açma puanının da arttığı bulunmuştur ($p=0.000<0.05$, $r=0.205$).

Toplam mizah puanı arttıkça, sadakat puanının da arttığı görülmüştür ($p=0.000<0.05$, $r=0.271$).

ÖNERİLER

Ergenlik dönemi ailenin arka plana itildiği arkadaşların önem kazandığı bir dönemdir. Bir çok araştırmacı bu dönemde arkadaş ilişkilerinin nasıl geliştiği ve bu ilişkilerde nelerin önemli olduğunu merak etmiş ve bu konuda araştırmalar yapmıştır. Her ergen bir arkadaş grubuna sahiptir. Mizah arkadaş grubuna girmek için ergenler tarafından kullanılmaktadır. Aşağıda bu duruma ilişkin bazı öneriler verilmiştir.

Araştırmanın ve literatür taramalarının yapıldığı süreç, bu konu ile ilgili pek çok çalışmanın yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde mizahın kullanımıyla ilgili daha geniş çaplı çalışmalar yapılmalıdır.

Mizah duygusu düşük olan ve arkadaşlık ilişkileri yeterince gelişmeyen ergenler için kişisel ve sosyo-kültürel özellikler dikkate alınarak arkadaşlık ilişkisinde mizah duygusunun nasıl kullanılacağına ilişkin eğitimler verilmelidir.

Köyde yaşayan ergenler sürekli aynı kişilerle ve durumlarla karşılaşmaktadır. Bu ergenlerin kendi yaşlılarıyla daha fazla bir arada bulunmaları ve farklı yaşantılar kazanmaları için sosyal aktiviteler düzenlenmeli ve bu öğrenciler desteklenmelidir.

Köydeki ve merkezdeki öğrencilerin arkadaş ilişkilerinin desteklenmesi için öğrenci transferleri yapılmalı, kırsal kesimdeki öğrenciler, merkezdeki öğrencilerle yer değiştirerek farklı yaşantılar kazandırılmalıdır.

Ergenlerin aileleri için aile eğitim seminerleri düzenlenmeli, aileler ergen gelişimi hakkında bilinçlendirilmeli ve arkadaş ilişkilerinin ergen gelişimindeki yeri ailelere aktarılmalıdır.

Bu Konuda Araştırma Yapmak İsteyen Araştırmacılar İçin Öneriler

Ülkemizde ergenlerin mizah kullanımlarıyla ilgili çok az araştırma yapılmıştır. Ergenlerin mizah duygusunun hangi durumlarda kullandığı, mizah duygusunun kişilik gelişiminde ne derece etkili olduğuna dair araştırmalar yapılmalıdır.

Ergenlerin arkadaşlık ilişkisi ile mizah duygusu, örneklem grubunun daha geniş tutulduğu ve uzunlamasına yapılan çalışmalarla incelenebilir.

Farklı sosyo-ekonomik düzeyde olan ergenlerin mizah duygusunun benlik tasarımına etkilerini araştıran çalışmalar yapılabilir.

Bu çalışmanın sonuçlarıyla karşılaştırmak amacıyla bir grup ergene arkadaş ilişkilerinde mizah kullanımıyla ilgili eğitim verip ve bir gruba herhangi bir eğitim verilmeyerek karşılaştırmalı bir araştırma yapılabilir.

Farklı bir coğrafi yapı ve kültürde yaşıyor olmanın ergenlerin mizah duygusunun arkadaş ilişkisine etkisini incelemek amacıyla araştırma farklı şehirlerde yapılp, karşılaştırma çalışması yapılabilir.

Anne babaların mizah duyguları ile ergenlerin mizah duygularını ölçmek amacıyla karşılaştırmalı araştırmalar yapılabilir.

Ergenlerin mizah duygusu ve iletişim becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar yapılabilir.

Akademik başarı ile mizah duygusu arasındaki ilişki inceleyebilir.

Yapılan araştırmalar ergenlerin mizah duygusunu yordayıcı araştırmalardır. Fakat ergenlerin mizahı nasıl kullandığı, mizah üretiminde hangi durumlardan

yarandığı ve mizahın kişi üzerindeki önemini vurgulamada yetersiz kalmıştır. Bu nedenle betimsel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abalı, O. (2004). **Ergenlik Dönemi ve Sorunları**. Epsilon Yayınları. İstanbul.
- Akün, D. (1997). **9-11 Yaş Çocuklarda Mizah Duygusunun Gelişimi**. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Altıntaş, M. (1991). **Kendini Ayarlama Becerisi ve Arkadaşlık İlişkileri**. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Aslan, H. Alparslan, N. Evlice, Y. Aslan, O. Fulya C. (1993). “**Çok Boyutlu Mizah Duygusu Ölçeği: Faktör Yapısı, Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması**”. 3P Dergisi. 7(1), 33-39.
- Aydın, B. (2005). **Çocuk ve Ergen Psikolojisi**. Atlas Yayın Dağıtım. İstanbul.
- Aydın, G. (1986). “**Çocuklarda Arkadaş İlişkilerinde Başarısızlık ve Öğrenilmiş Çaresizlik İlişkisi**”. Psikoloji Dergisi. 5(20), 313-325.
- Aydın, G. (1993). “**İç ve Dış Kontrol Odağı İnancı İle Durumluk Mizah Tepkisi Arasındaki İlişki**”. İkinci Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bilimsel Çalışmaları Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayını.
- Aydın, G. (1993). “**Olumlu Kişilik Özelliklerinin Sağlık Sorunlarının Sıklığını Yordamadaki Rolü**” . 3P Dergisi. 1(4).
- Aydın, S. (2006). **Türkçe Derslerinde Mizah Kullanımının Öğrenci Tutum ve Başarısına Etkisi**. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Doktora Tezi. İzmir.
- Balcı, A. (2006). **Sosyal Bilimlerde Araştırma**. Pegem A Yayıncılık. Ankara.

Başaran, İ. E. (1996). **Eğitim Psikolojisi**. Gül Yayınevi. Ankara.

Berger, K. (2005). **The Developing Person**. Sixth Edition . Worth Publishers.

Bilgiç, N. (2000). **Arkadaşlık Becerisi Eğitiminin İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine Etkisi**. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Buhrmester, Duane & Furman, Wyndol (1990). **“Perceptions Of Sibling Relationships During Middle Childhood And Adolescence”**. Child Development, 61, 1387-1398.

Cann, A. ve Calhoun L. G. (2001). **“Perceived Personality Associations With Differences In Sense Of Humor: Stereotypes Of Hypothetical Others With High Or Low Senses Of Humor”**. Humor: International Journal Of Humor Research 14 (2), 117-130.

Carroll, J. L. (1989). **“Changes in Humor Appreciation of College Students in the Last Twenty- Five Years.”** Psychological Reports. 65.

Çevik Büyükaşahin, G. (2007). **Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Adana.

Çok, F. (1993). **Üniversite Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkileri ve Bunun Anne-Baba Tutumlarıyla İlişkisi**. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Doktora Tezi. Ankara.

Cynthia A. Erdley, Douglas W. Nangle, Julie E. Newman, Erika M. Carpenter. (2001). **Children’s Friendship Experiences and Psychological Adjustment:**

Theory and Research. New Directions For Child And Adolescent Development, no. 91. 5- 24.

Delikara, İ. (2001). “**Ergenlerde Akran İlişkileri İle Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**”. 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Ankara.

Demir, S. (2006). **Arkadaşlık Becerilerini Geliştirmeye Dönük Grup Rehberliği Programının İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sosyometrik Statülerine Etkisi.** İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Malatya.

Demir, N. Ö, Baran, A. G, Ulusoy, D. (2005). **Türkiye’de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları İle İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örnelemi.** Bilig Dergisi. 32: 83-108.

Deniz, M. E. (2003). **Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı: 9.

Eder, D ve Stanford, S. (1984). “**Adolescent Humor During Peer Interaction**” Social Psychology Quarterly”. Vol. 47, No:3, 235-243.

Fidan, A. E. (1997). **Bizim Duvarlar.** 2. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.

Führ, M. (2001). “**Some Aspects of Form and Function of Humor in Adolescence**”. Humor: International Journal Of Humor Research .14(1), 25-36.

Führ, M. (2002). “**Coping Humor in Early Adolescence**”. Humor: International Journal Of Humor Research . 15-3, 283-304.

Gander, M. ve Gardner, H. (2007). **Çocuk ve Ergen Gelişimi**. (Çev: Bekir Onur). İmge Kitapevi. Ankara.

Gardner, H. (1982). **Developmental Psycholog**. Second Edition. Boston Toronto.

Güngör, A. (1995). **Aile İçi Etkileşim**. Gazi Üniversitesi. Mesleki Eğitim Fakültesi. Ankara.

Hortaçsu, N. (1989). “**Targets of Communications During Adolescence**” *Jornal of Adolescence*. c.12 (252-263).

Hortaçso, N (1997). **İnsan İlişkileri**. İmge Kitapevi. İstanbul.

Hortaçsu, N. (2003). **Çocukta İlişkiler (Anne Baba, Kardeş ve Arkadaşlar)**. İmge Kitap Evi. Ankara.

İncioğlu, M. (2003). **Utangaçlık Düzeyleri Farklı Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Durumluk Mizah Tepki Düzeylerinin İncelenmesi**. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Kaner, S. (2002). **Akran İlişkileri Ölçeği ve Akran Sapması Ölçeği Geliştirme Çalışması**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınlanmamış Araştırma Raporu.

Keith- Spiegel, P.(1972). “ **Early Conceptions oh Humor: Varieties and Issues**”. J. H. Goldstein, P. E. McGhee (Ed). *The Psychology of Humor*. London: Academic Press.

Kılıçarslan, Ayşegül (2001). **Aile Fonksiyonlarının ve Algılanan Farklılaşmış Anne-Baba Yaklaşımının Kardeş İlişkileri Üzerindeki Etkisi**. İstanbul

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Kuiper, N.A. ve Martin R.A. (1993). “**Humor and Self-concept**”. Humor: International Journal of Humor Research, 6 (3), 251-270.

Kulaksızoğlu A. (2002). **Ergenlik Psikolojisi**. 5. Baskı, Remzi Kitapevi. İstanbul.

Liu M. ve Chen X. (2003). “**Friendship Networks And Social, School And Psychological Adjustment In Chinese Junior High School Students**”. Psychology in the Schools, Vol. 40(1). 5-17.

Mağden, D. ve Tuğrul B. (1994). “**Çocukta Mecaz Kavramının Gelişmesi ve Mizah Anlayışı**”. Eğitim ve Bilim Dergisi. 18(91), 23-34.

Mosak, H. (1987). “ **Ha Ha an A Ha: The Role of Humor in Psychoteraphy**”
Müncie: Accelerated Development Inc.

Morreall, J. (1997). **Gülmeyi Ciddiye Almak** (çev. Kubilay Aysevener, Şenay Soyer). İstanbul: İris Yayıncılık.

Mussen, P; Conger, J; Kagan, J; Huston, A. (1990). **Child Development And Personality**. Seventh Edition. Harper Collins Publishers.

Nilsen, D. L. F. (1993). “ **Humor Scholarship: A research Bibliography**”.
Westport Cann: Greenwood Pres.

Oral, G. (2004). “**Ergenlikte Mizah Ölçeği**”. Eğitim ve Bilim Dergisi. 29 (133), 20-27.

Özenç, S. (1998). **Algılanan Anne Baba Tutumlarının Durumluk Mizah Tepki Düzeyine Etkisi.** Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Samsun.

Özünü, Ü. (1999). **Gülmecenin Dilleri.** Doruk Yayınları. Ankara.

Peter, H. ve Wilson PhD. (2005). **“The Relationship Between Friendship Factors and Adolescent Girls’ Body Image Concern, Body Dissatisfaction, and Restrained Eating”** Eat Disord. 37: 313-320.

Rim Y. (1988). **“Sense Of Humour And Coping Styles”** Personality and Individual Differences. Vol. 9, No. 3, 559-564.

Saltuk, S. (2006). **Üniversite Öğrencilerinin Mizah Tarzları.** Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Şemin, R. U. (1984). **Gençlik Psikolojisi.** 2. Baskı, İstanbul.

Smith, L. L. (1993). **Preadolescent Self-Esteem And Loneliness: Effects of Network Members And Social Provisions.** University of Colifornia, Los Angeles.

Soyadlın, S. Z. (2007). **“Orta Öğretim Öğrencilerinin Öfke ifade Tarzları ile Mizah Tarzları Arasındaki İlişkin İncelenmesi”.** Mersin Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Mersin.

Steingerg, L. (2007). **Ergenlik.** İmge Kitapevi. Ankara.

Temel F. ve Aksoy A. (2001). **Ergen ve Gelişimi.** Nobel Yayın Dağıtım. Acar Matbaacılık. Ankara.

- Topuz, S. (1995). **Popülerlik, Mizah Duygusu ve Akademik Başarı arasındaki İlişki**. ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Updegraff K. McHale S. M. ve Crouter A. (2002). “**Adolescents’ Sibling Relationship and Friendship Experiences: Developmental Patterns and Relationship Linkages**”. Social Development. 11(2), 182-204.
- Usta, Ç. (2005). **Mizah Dilinin Gizemi**. 1. Baskı. Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş. Ankara.
- Uşaklı, H. (2006). **Drama Temelli Grup Rehberliğinin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkileri, Atılganlık Düzeyi ve Benlik Saygısına Etkisi**. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Doktora Tezi. İzmir.
- Yavuzer, H. (1997). **Çocuk Psikolojisi**. 14. Baskı. Remzi Kitapevi. İstanbul.
- Yelikaya, N. (2007). **Lise Öğrencilerinin Mizah Tarzları İle Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Adana.
- Yerlikaya, E. (2003). **Mizah Tarzları Ölçeğinin Uyarlama Çalışması**. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Adana.
- Yılmaz, T. (2001). “**Ergenlerde Risk Alma Davranışının İncelenmesi**” 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Ankara.
- Vural, A. (2004). **Mizah ve Gülmenin İnsan Yaşamındaki Yeri ve Önemi**. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Zettergren, P. (2005). **Childhood Peer Status As Predictor Of Midadolescence Peer Situation And Social Adjustment.** Psychology in the Schools, Vol. 42(7). 745- 757.

Way N, Gingold R, Rotenberg M. ve Kuriakose G. (2005). **Close Friendships Among Urban, Ethnic-Minority Adolescents.** New Directions For Child And Adolescent Development, no. 107. 41-59

http://allpsych.com/personalitysynopsis/stack_sullivan.html 12.01.08

<http://www.graduateresearch.com/schwartz.htm> 05.05.08